

Lærerveiledning
Kartlegging av leseferdighet
Trinn 2 og 3 på polsk

Przewodnik dla nauczyciela
Ocena umiejętności czytania
do klasy 2 i 3

Kartlegging av leseferdighet på polsk

Lærerveiledning for 2. og 3. trinn

*Utdanningsdirektoratet
Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring
Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforsking*

2008

Ocena umiejętności czytania po polsku

Przewodnik dla nauczyciela do klasy 2 i 3

2008

© Copyright Utdanningsdirektoratet

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring har utarbeidet prøven på persisk for andre og tredje trinn på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet som del av Tiltak 13 i Strategiplanen *Likeverdig utdanning i praksis!*

I likhet med prøvene på andre og tredje trinn på albansk, arabisk, kurdisk kurmanci/badini og kurdisk sorani, persisk, polsk, russisk, somali, spansk, tamil, thai, tyrkisk, urdu og vietnamesisk er disse prøvene laget etter samme modell som prøvene *Kartlegging av leseferdighet*, som Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning tidligere har utarbeidet for Direktoratet.

Lærerveiledning for 2. og 3. trinn	3
Przewodnik dla nauczyciela do klasy 2 i 3	3
Kartlegging av leseferdighet på polsk.....	7
Innledning	7
Instruksjonen til elevene	7
Når skal prøvene tas, og hvilke elever bør ta dem?	7
Kartlegging er ikke eksamen eller vanlig undervisning.....	8
Å ta prøvene må ikke gi elevene følelsen av å mislykkes	8
Øveoppgavene skal gi elevene sjansen til å forstå hva de skal gjøre.....	8
Det bør være to lærere sammen når elevene tar prøven.....	8
Ting læreren og elevene trenger.....	8
Instruksjon til elevene	9
Hva læreren sier for begge klassetrinnene	10
Co nauczyciel mówi do uczniów obu klas.....	11
Prøven for 2. trinn	12
Delprøvene for 2. trinn er:.....	12
Test dla klasy 2	13
1. Bokstavediktat	14
1. Dyktando literowe. (Bokstavediktat).....	15
2. Å skrive den første bokstaven i de ordene som bildene viser	16
2. Pierwsza litera w wyrazach pokazanych na obrazkach.	17
Øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge ett minutt kan vare	18
3. Kobling av store og små bokstaver	18
Orientacyjne ćwiczenia w celu uświadomienia uczniom jak szybko mija jedna minuta (Øveoppgave).....	19
3. Łączenie dużych i małych liter	19
4. Å skrive den siste bokstaven i ord	20
4. Ostatnia litera w wyrazie.....	21
Ordlesing.....	22
5. Ord til bilde	22
Czytanie wyrazów (Ordlesing)	23
5. Wyraz- obrazek (Ord til bilde).....	23
6. Bilde til ord.....	24
Elevenes vurdering av arbeidet med heftet.....	24
6. Obrazek - wyraz (Bilde til ord).....	25
Ocena pracy z zeszytem ćwiczeń (Vurdering av arbeidet med heftet)	25
W końcowej części zeszytu ćwiczeń uczniowie wypowiadają się, w jaki sposób oceniają pracę nad tymi ćwiczeniami.	25
Prøven for 3. trinn	26
Delprøvene for 3. trinn er:.....	26
Test dla klasy 3	27
Hva slags prøver er det for 3.trinn?.....	28
Standardspråk og dialekt	28
Orientacyjne ćwiczenia w celu uświadomienia uczniom jak szybko mija jedna minuta.	29
Øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge et minutt kan vare.....	29
1. Ordkjeder	30
1. Szeregi wyrazów	31
2. Setningsforståelse.....	32
2. Rozumienie zdań.....	33
3. Fortellende tekst. Gåter	34
3. Opowiadanie. Zagadki	35

4. Skriftlig instruksjon. Fargelegging	36
Vurdering av arbeidet med heftet.....	36
4. Instrukcja pisemna. Kolorowanie	37
Ocena pracy z zeszytem ćwiczeń (Vurdering av arbeidet med heftet)	37
Retting og vurdering	38
Prøvene skal være med på å hjelpe elever som trenger det	38
Det er mange forhold som påvirker hvordan elevene gjør det på prøvene	38
Noen av oppgavene er lette, mens andre er vanskelige for de fleste	38
Hvordan skåre resultatene	39
Fasit for bokstavedikaten og ordlesingsoppgavene	39
Delprøvene er ikke like vanskelige på alle språkene	39
Dysleksi og spesifikke vansker	40
Hva skal kartleggingsprøvene forsøke å finne ut om elevene?	41
Hvor sikre er prøvene og grensene for tospråklige elever?	42
Når er det grunn til bekymring for lesingen til en bestemt elev?	42
Elevers resultater på norske kartleggingsprøver kan hjelpe til med tolkningen.....	43
Elever som kommer i løpet av skoletiden	43
Drøfting av de enkelte delprøvene	43
2 trinn	43
Delprøve 1. Bokstavedikaten.....	43
Delprøve 2. Å skrive den første bokstaven i et ord.....	44
Delprøve 3. Å koble store og små bokstaver	44
Delprøve 4. Å skrive den siste bokstaven i et oppgitt ord	45
Delprøve 5. Ordlesingsoppgaven å sette kryss på bildet for et skrevet ord	45
Delprøve 6. Ordlesingsoppgaven å sette kryss på ordet til et tegnet bilde	45
Drøfting av delprøven for 3. trinn	46
Delprøve 1. Ordkjedeoppgaven	46
Delprøve 2. Setningslesing	46
Delprøve 3. Gåter	46
Delprøve 4. Fargelegging.....	46
Fasiter (Rettemaler) 2. trinn	49
Delprøve 1. Bokstavediktat.....	49
Delprøve 2. Å skrive den første bokstaven i et ord.....	50
Delprøve 4. Å skrive den siste bokstaven i et ord.....	50
Delprøve 5. Ord til bilde	51
Delprøve 6. Bilde til ord	53
Fasit og oversettelser for prøver på 3. trinn	55
Delprøve 1. Ordkjeder.....	55
Delprøve 3. Gåter	56
Delprøve 4. Instruksjonsoppgave. Fargelegging.....	56
Registreringsskjema for enkeltelev 2. og 3. trinn.....	57
Registreringsskjema for en elevgruppe, 2. og 3. trinn.	58
Bekymringsgrenser for alle språkgruppene som har deltatt.	59
Litteratur.....	63
Noen korte momenter om polske bokstaver, ortografi og språklyder.....	65

Kartlegging av leseferdighet på polsk

Innledning

Disse kartleggingsprøvene er utviklet som del av et prosjekt finansiert av Utdanningsdirektoratet (tidligere Læringscenteret). Prosjektets formål har vært å utvikle metoder og materiell for å finne tospråklige elever som risikerer å utvikle lese- og skrivevansker. Prøvene kan brukes i en vurdering av leseferdigheter hos språklige minoritets elever som har fått leseopplæring på morsmålet, og er på andre og tredje klassetrinn. Kartleggingsprøvene er utviklet på albansk, arabisk, kurdisk (sorani), persisk, somali, spansk, tamil, thai, tyrkisk, urdu og vietnamesisk. De norske kartleggingsprøvene: *Kartlegging av leseferdighet 2. og 3. klasse (1997 og 2001)* har dannet mønster for kartleggingsprøvene på forskjellige førstespråk. Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning (Lesesenteret), tidligere Senter for leseforskning, har hatt ansvaret for utviklingen av de norske prøvene. Prosjektleder, cand paed spec Liv Bøyesen, har hatt ansvaret for utviklingen av prøvene på forskjellige førstespråk. Hun har tidligere hatt faglig tilknytning til Lesesenteret i arbeidet med prøvene, men er nå rådgiver ved Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO).

Datatilsynet har godkjent prosjektet og foreldre har gitt skriftlig tillatelse til at deres barn har kunnet delta i prosjektet. Tospråklige lærere har lagt ned et stort arbeid med å oversette, komme med forslag og drøfte oppgavene med prosjektleder. De har også oversatt veiledningstekstene. Flere tospråklige lærere har sett gjennom og kommentert oversettelsene, mens språkforskere har gitt råd og tolket der det har oppstått tvil om hensiktsmessig språkbruk. Joanna Kolazc har oversatt tekstene til polsk. Det har vært et mål at tekstene skal være korrekte, men også forståelige for flest mulige av brukerne, det vil si på tvers av variasjoner i språkbruk hos elevene og deres familier. Elzbieta Skaret har lest korrektur.

Veiledere og koordinatorene for morsmålsundervisningen i byer og tettsteder i Sør-Norge har hjulpet til med organiseringen av utprøvingene. Tospråklige lærere har samarbeidet om prøvetakingen, kommunikasjonen med foreldrene og vurderingen av elevenes leseferdigheter. Foreldre har svart på spørreskjema. Ledelse og enkeltlærere ved elevenes skoler har bidratt i organiseringen av utprøvingen, med å ta kartleggingsprøver på norsk, svare på spørsmål om undervisningen og drøfte elevenes leseferdigheter med prosjektleder.

Instruksjonen til elevene

NB. Det som står her, må alle lærere som skal bruke kartleggingsprøvene, lese før elevene tar prøven. Når prøven er tatt, må den som skal rette, lese nøye det som står om bedømmingen av elevenes resultater.

Når skal prøvene tas, og hvilke elever bør ta dem?

Tospråklige elever som har vært med i prosjektet, har tatt prøvene på slutten av skoleåret på andre og tredje trinn. Elever på andre og tredje trinn som har fått leseopplæring på førstespråket (morsmålet) bør derfor ta prøvene mellom april og juni. Prøven for andre trinn kan også brukes overfor elever på tredje trinn. Det kan også være at prøven for tredje trinn er for vanskelig, og at prøven for andre trinn gir mer informasjon om hvor langt elevene er kommet i lesingen sin. Dersom læreren vet at en elev er kommet mye kortere i lese- og skriveutviklingen på morsmålet enn de andre elevene på tredje trinn, kan det også være å anbefale å la denne eleven ta prøven for andre trinn for seg (individuelt). En langsom leseutvikling på førstespråket kan enten skyldes at eleven har hatt lite timer i morsmålet, at eleven har lese- og skrivevansker eller andre forhold.

Prøvene kan videre brukes på litt eldre elever, da gjerne en om gangen. Da kan læreren få et bilde av hvordan disse elevene mestrer begynnerlesing. I et slikt tilfelle kan det være en idé å få eleven til å skrive hele ordet istedenfor bare første eller siste bokstav (delprøve 2 og 4 for andre trinn). Det kan gi læreren mer informasjon om elevens skriveutvikling og oppfatning av språklyder. Slik individuell og undersøkende kartlegging kan gjøres når som helst på året.

Kartlegging er ikke eksamen eller vanlig undervisning

Hele poenget med å kartlegge elever er å prøve å finne ut hva eleven kan greie på egen hånd. Dette er ikke en eksamen, men kartlegging. Det betyr at skolen og læreren vil prøve å finne ut hvor langt eleven er kommet i sin leseutvikling. En vil se hva som er lett og hva som er vanskelig for eleven, når eleven jobber alene. Etter norsk skolelov har eleven rett til det som heter tilpasset opplæring. Det betyr at elevene skal få den undervisningen som passer best til hva de klarer og ikke klarer. Å trene elevene på forhånd er å ødelegge for kartleggingen. Det er også å ødelegge for elevenes mulighet og rett til å få tilpasset opplæring. Det må læreren vite.

Å ta prøvene må ikke gi elevene følelsen av å mislykkes

Vanligvis vil læreren gjøre slik at elevene skal forstå best mulig og få til mest mulig av alle oppgaver som blir gitt. Men når læreren kartlegger, skal elevene ikke ha mer hjelp enn det som står, og de skal ikke se på hverandre. Oppgavene er laget slik at mange elever ikke greier alle sammen. De siste oppgavene vil være vanskelige for de fleste. Det er ikke meningen at alle elevene skal greie alt. Det må elevene få vite, slik at de ikke føler seg mislykket, og kartleggingen ødelegger for leselysten deres. Kartleggingen skal være en hjelp for at elevene skal komme videre.

Øveoppgavene skal gi elevene sjansen til å forstå hva de skal gjøre

Elevene skal ikke ha hjelp der det står at de skal arbeide alene. Men de må få sjansen til å forstå hva oppgavene går ut på. Derfor er det laget øveoppgaver for hver delprøve. Her skal læreren passe på at alle elevene har forstått og har gjort øveoppgavene riktig. Elevene må sitte langt fra hverandre og gjøre akkurat det som læreren sier. Elevene kan ikke bruke all den tiden de trenger på hver oppgave. Læren går videre når den tiden som står i instruksjonen for hver delprøve, er gått. Det er viktig å ikke stresse elevene, men si at hvis de ikke kommer på det riktig svaret, går de bare videre. Det gjør ingen ting. Men de skal gjøre så godt de kan. Det er også viktig å oppmuntre elevene underveis.

På den første delprøven for andre trinn, bokstavediktaten, sier læreren hvilken bokstav elevene skal sette kryss over. På delprøvene der elevene skal skrive første eller siste bokstav i det ordet som bildet viser, sier læreren hvert ord.

Det er særlig viktig at elevene begynner og stopper der de skal, på de delprøvene der de får ett, to, fire eller fem minutter og skal jobbe helt selv. Det står en oversikt over hvor mange minutter elevene skal ha på hver av disse delprøvene for hvert klassetrinn. Istedenfor å stoppe helt, kan elevene få lov til å sette en strek på det stedet eller den raden som dere kommet til, når tiden er ute. Læreren bør da kontrollere at dette blir gjort. Da er det ikke så farlig om noen elever fortsetter litt videre etter at tiden er ute.

Det bør være to lærere sammen når elevene tar prøven

Prøven gjennomføres best av to lærere sammen. En tospråklig lærer (morsmålslærer) som kan språket i prøvene må ta den, mens en annen lærer kan hjelpe til med gjennomføringen. Gruppen bør ikke være for stor (mer enn 8-10 elever). Lærer i norsk som andrespråk, spesiallærer, elevenes kontaktlærer eller en annen tospråklig lærer kan være en aktuell samarbeidspartner. Å gjennomføre ett hefte, tar en drøy skoletime. Men det kan være lurt å legge inn en pause omtrent halvveis i kartleggingen. Da blir ikke elevene så slitne.

Ting læreren og elevene trenger

Læreren trenger: **en stoppeklokke med sekundviser.**

Elevene trenger: **hvert sitt prøvehefte**, der læreren har satt navnet, og **en rød eller blå fargeblyant**. Elevene vil også ha bruk for et ekstra ark, gjerne fargeark, som gjør at de ikke kan lese på oppgavene mens læreren forklarer hva de skal gjøre. Når de skal arbeide selv, tar de vekk arket. Elevene kan videre tegne på arket dersom de blir tidlig ferdige. Elevene skal bruke fargeblyant fordi det er lettere å rette, og fordi de ikke skal begynne å viske. Vil de forandre noe, setter de bare en

strek tvers over det de vil ha vekk, og setter et nytt kryss, en ny bokstav eller en ny strek der det er aktuelt.

Til den siste delprøven for tredje trinn trenger elevene i tillegg: **fire fargeblyanter hver: en rød, en gul, en grønn og en blå**. Elevene får altså utdelt tre fargeblyanter i tillegg til den ene de fikk i starten. En må være oppmerksom på at noen av elevene kan være fargeblinde. Det må ikke gå ut over hvordan en bedømmer resultatene deres.

Instruksjon til elevene

Elevene får først vite hva som skal skje, hvordan de skal arbeide og hvordan de kan rette feil. Så kommer instruksjonen til hver delprøve. Det kan være nødvendig med noe forsiktige omformuleringer til elevenes talespråk der en tror de kan ha problemer med formuleringer på standardspråket. Instruksjonene til oppgavene skal bli sagt to ganger. Dersom noen elever trenger enda flere gjentakelser etter dette, bør læreren merke seg hvilke elever dette er.

Det løse arket brukes til å skille øveoppgavene fra de andre oppgavene.

OBS! Vær spesielt oppmerksom på at bildene i delprøven Bokstavdiktat er kontrollbilder. De brukes for at læreren skal være sikker på at elevene er på riktig sted når læreren dikterer. Et riktig kryss på feil linje, er vanskelig å rette etterpå. Det er uvant for mange lærere at bildene ikke skal ha noe med bokstavene i diktaten å gjøre. Bokstaver og bilder som hører sammen, kommer i delprøven *etter* bokstavdiktaten. Det er viktig å vise elevene at noen av delprøvene går over flere sider. Elevene må ikke stoppe opp etter første side. Men de må vente når de er ferdige med en hel delprøve, og eventuelt tegne på arket.

Hva læreren sier for begge klassetrinnene

Når elevene har fått utdelt ark, fargeblyanter og prøvehefter, forteller læreren hva som skal skje. Læreren bruker morsmålet:

Du har nå fått et hefte, et ark og en fargeblyant. Men du skal vente med å bla til jeg sier fra. Snart skal vi se på bildene og gjøre noen oppgaver, men først skal jeg fortelle deg hva du skal gjøre. Jeg kommer hele tiden til å fortelle hva du skal gjøre.

For 2. trinn

Du skal finne bokstaver og sette kryss eller du skal skrive bokstaver. Du skal også finne bilder eller ord og sette kryss på dem. Jeg skal si det mer nøyaktig når vi kommer til hver nye oppgave. Du skal vite at hvis du skriver feil, skal du ikke bruke viskelær. Det tar altfor lang tid. Du skal bare sette en strek over krysset eller bokstaven og sette nytt kryss, eller skrive ny bokstav hvis du vil forandre.

Du skal få hjelp til de første oppgavene hver gang, men etter det, må du jobbe helt selv. Du skal ikke begynne på oppgavene før jeg sier fra. Da sier jeg *begynn*. Jeg sier også *stopp* når tiden er ute. Hvis du blir ferdig med de oppgavene vi holder på med, og det står *stopp*, må du vente til jeg sier at vi skal gå videre. Du kan tegne så lenge.

For tredje trinn

Du har nå fått et hefte som ligner på andre hefter du kanskje har jobbet med før. Vi skal arbeide sammen i begynnelsen hver gang. Det er for at du skal forstå hvordan du skal arbeide/jobbe. Etterpå skal du arbeide for deg selv. På alle oppgavene skal du lete for å finne rett svar. Du skal gjøre forskjellige ting, sette små streker, sette kryss, trekke lange streker eller fargelegge, så du må høre godt etter. Jeg kommer hele tiden til å fortelle hva du skal gjøre.

Du skal få hjelp til de første oppgavene hver gang, men etter det, må du jobbe helt selv. Du skal ikke begynne på oppgavene før jeg sier fra. Da sier jeg: *Begynn!* Jeg sier også: *Stopp*, når tiden er ute. Hvis du blir ferdig med de oppgavene vi holder på med, og det står *STOPP*, må du vente til jeg sier at vi skal gå videre. Du kan tegne så lenge.

Slik skal vi arbeide til vi er ferdige med heftet. Det er mange oppgaver. Hvis det er noe du ikke finner eller ikke klarer, går du videre til neste oppgave. Men prøv først. Når alle skal jobbe helt selv, må du være stille, selv om du har lyst til å fortelle det du vet.

Co nauczyciel mówi do uczniów obu klas.

(Hva læreren sier for begge klasse-trinnene)

W momencie rozdania kartek, ołówków i zeszytów ćwiczeń, nauczyciel instruuje uczniów co będą robić. Nauczyciel mówi w języku ojczystym.

Zaraz otrzymasz zeszyt ćwiczeń, kartkę i kredka. Poczekaj z przeglądaniem testów na mój sygnał. Wkrótce zobaczymy obrazki i zrobimy razem parę zadań. Wcześniej jednak objaśnię co należy robić. Cały czas będę tłumaczyć, co należy robić.

Klasa 2

Będziesz miał za zadanie odnaleźć litery i zaznaczyć na nich krzyżyk lub napisać te litery. Odszukać właściwe obrazki lub słowa i zaznaczyć na nich krzyżyk. Wy tłumaczę to dokładniej kiedy dojdziemy do kolejnego, nowego zadania. Pamiętaj, nie używaj gumki, jeśli napiszesz coś źle. Stracisz na to zbyt dużo czasu. Przekreśl błędną odpowiedź i zaznacz nowy krzyżyk na prawidłowej odpowiedzi lub napisz nową literę.

Otrzymasz pomoc przy każdym, pierwszym nowym zadaniu. Następnie musisz pracować zupełnie samodzielnie. Kiedy powiem start możesz rozpocząć rozwiązywanie zadań, nie wcześniej. Powiem również stop, kiedy czas minie. Jeżeli rozwiążesz zadania przed upływem czasu musisz poczekać na sygnał przejścia do następnych zadań. W międzyczasie możesz sobie rysować na kartce.

Klasa 3

Otrzymałeś zeszyt ćwiczeń, który jest podobny do tych, z którymi zapewne pracowałeś wcześniej.

Za każdym razem rozpoczniemy razem, abyś zrozumiał co należy zrobić.

Następnie będziesz pracować zupełnie samodzielnie. W każdym zadaniu należy odnaleźć właściwą odpowiedź. Będziesz musiał robić różne rzeczy: zaznaczać kreski, narysować krzyżyk, pociągnąć długie linie lub pokolorować. Musisz więc uważnie słuchać. Cały czas będę tłumaczyć co masz zrobić.

Otrzymasz pomoc przy każdym, pierwszym, nowym zadaniu. Potem musisz pracować zupełnie samodzielnie. Kiedy powiem start, możesz zacząć rozwiązywać zadania, nie wcześniej. Powiem również stop, kiedy czas minie. Jeżeli rozwiążesz zadania przed upływem czasu musisz poczekać na sygnał przejścia do następnych zadań. W międzyczasie możesz sobie rysować na kartce.

W ten sposób będziemy pracować, aż wypełnimy wszystkie arkusze. Do zrobienia jest dużo zadań. Jeśli nie znasz jakiejś odpowiedzi, przejdź do następnego zadania. Ale najpierw przynajmniej spróbuj. W związku z tym, że wszyscy pracują samodzielnie obowiązuje pełna cisza, mimo że masz ochotę powiedzieć głośno, jaka jest odpowiedź.

Prøven for 2. trinn

Delprøvene for 2. trinn er:

1. Bokstavediktat - læreren lar det gå **ca 15 sekunder** for hver bokstav. Bokstavene gjentas én gang. (side 1 - 3 i elevheftet)
2. Å skrive den første bokstaven i et ord - læreren lar det gå **ca 15 sekunder** for hvert ord. Ordene gjentas én gang. (side 4 - 5 i elevheftet)

Egen øveoppgave: Å sette kryss på bilder av en bestemt ting¹ - elevene får **1 minutt**.
(side 6 - 7 i elevheftet)

3. Å koble den samme bokstaven i forskjellig form - elevene får **1 minutt**.
(side 9 - 11 i elevheftet)
4. Å skrive den siste bokstaven i et ord - læreren lar det gå **ca 15 sekunder** for hvert ord. Ordene gjentas én gang. (side 12 - 13 i elevheftet)
5. Å finne riktig bilde til et skrevet ord - elevene får **2 minutter**.
(side 15 - 17 i elevheftet)
6. Å finne riktig ord til et bilde - elevene får **2 minutter**.
(side 19 - 21 i elevheftet)

Elevens vurdering av hvordan han eller hun synes det var å ta prøven
(side 23 i elevheftet)

Å gjennomføre ett hefte, tar en drøy skoletime. Men det kan være lurt å legge inn en pause omtrent halvveis i kartleggingen. Da blir ikke elevene så slitne.

¹ Denne oppgaven er lagt inn for at elevene skal få kjenne hvor lang tid ett minutt tar. Den skal ikke rettes.

Test dla klasy 2

Elementy testu dla klasy 2 to

1. **Dyktando literowe** – nauczyciel odlicza **15 sekund** na każdą literę.
Literey powtarzane są jeden raz. (strona 1 - 3 w zeszycie ucznia)
2. **Pierwsza litera w wyrazie** – nauczyciel odlicza **15 sekund** na każdy wyraz.
Wyrazy powtarzane są jeden raz.
(strona 4-5 w zeszycie ucznia)

Orientacyjne ćwiczenia w celu uświadomienia uczniom jak szybko mija jedna minuta².
(strona 6 -7 w zeszycie ucznia)

3. **Łączenie dużych i małych liter** – uczniowie mają **1 minutę** czasu
(strona 9 -11 w zeszycie ucznia)
4. **Ostatnia litera w wyrazie** – nauczyciel odlicza **15 sekund** na każdy wyraz. Wyrazy są powtarzane jeden raz.
(strona 12 -13 w zeszycie ucznia)
5. **Obrazek - wyraz** – uczniowie mają **2 minuty** czasu.
(strona 15 - 17 w zeszycie ucznia)
6. **Wyraz - obrazek** – uczniowie mają **2 minuty** czasu.
(strona 19 - 21 w zeszycie ucznia)

Uczeniowska ocena testu, co uczeń myśli o przeprowadzeniu tego testu?

(strona 23 w zeszycie ucznia)

Przeprowadzenie tego testu zajmuje całą godzinę lekcyjną. Można zrobić krótką przerwę w połowie, aby uczniowie nie czuli się zbyt zmęczeni.

² Zadanie jest po to, aby uczeń zrozumiał, jak długo trwa 1 minuta. Ćwiczenia nie należy poprawiać.

1. Bokstavdiktat

OBS! I denne delprøven skal det ikke være sammenheng mellom bilde og bokstav. Bildene er kontrollbilder. De er der for at elevene skal velge mellom bokstavene i riktig rekke.

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene.

Læreren fortsetter: Sett fingeren på bildet av mysz (mus). Sett et kryss over bokstaven A. Dersom du skriver feil, kan du sette en strek over krysset og sette nytt kryss. *Se til at alle elevene setter riktig kryss.*

Læreren fortsetter: Sett så fingeren på bildet av but (sko): Sett et kryss over bokstaven r. *Se til at alle elevene setter riktig kryss.*

Elevene får ca 15 sekunder pr oppgave, men ikke stress.

Læreren sier: Nå er vi ferdige med å hjelpe hverandre. Ta vekk det løse arket og legg det under heftet. Så setter du fingeren på bildet av koło (hjul). Sett et kryss på bokstaven b.

Bildene og bokstavene er:

• mysz (mus)	A
• but (sko)	R
1. koło (hjul)	B
2. pies (hund)	G
3. słońce (sol)	Z
4. jabłko (eple)	F
5. pasek (belte)	D
6. okulary (briller)	J
7. korona (krone)	S
8. statek (skip)	M
9. róža (rose)	C
10. samochód (bil)	N
11. kaczka (and)	W
12. ołówek (blyant)	I
13. krzesło (stol)	H
14. piłka (ball)	K
15. spodnie (bukser)	Ł
16. lód (iskrem)	Ę
17. winogrona (druer)	Ć
18. drabina (stige)	Ó
19. król (konge)	Ż
20. motyl (sommerfugl)	Ś

1. Dyktando literowe. (Bokstavdiktat)

Uwaga! W tej części testu nie ma powiązania między obrazkiem i literą. Obrazki są tylko obrazami kontrolnymi. Mają one na celu ułatwienie uczniom odnalezienie właściwego szeregu liter.

Nauczyciel mówi: Weź luźną kartkę i połóż ją tak, abyś widział tylko dwa pierwsze zadania.

Nauczyciel kontynuuje: Połóż palec na mysz. Zaznacz krzyżyk na literze A. Jeśli popełnisz błąd przekreśl krzyżyk i zaznacz nową literę.

Sprawdź czy wszyscy uczniowie wykonali zadanie poprawnie.

Nauczyciel kontynuuje: Połóż palec na but. Zaznacz krzyżyk na literze R

Sprawdź czy wszyscy uczniowie wykonali zadanie poprawnie.

Uczniowie mają 15 sekund na każde zadanie, ale bez pośpiechu.

Nauczyciel mówi: Teraz zaczynamy samodzielną pracę. Luźną kartkę układamy teraz pod zeszytem ćwiczeń.

Zaczynamy: połóż palec na koło. Zaznacz krzyżyk na literze B.

Kolejne obrazki i litery to:

• mysz (mus)	A
• but (sko)	R
1. koło (hjul)	B
2. pies (hund)	G
3. słońce (sol)	Z
4. jabłko (eple)	F
5. pasek (belte)	D
6. okulary (briller)	J
7. korona (krone)	S
8. statek (skip)	M
9. róża (rose)	C
10. samochód (bil)	N
11. kaczka (and)	W
12. ołówek (blyant)	I
13. krzesło (stol)	H
14. piłka (ball)	K
15. spodnie (bukser)	Ł
16. lód (iskrem)	Ę
17. winogrona (druer)	Ć
18. drabina (stige)	Ó
19. król (konge)	Ż
20. motyl (sommerfugl)	Ś

2. Å skrive den første bokstaven i de ordene som bildene viser

I denne delprøven skal elevene finne første bokstav i ordet læreren sier høyt. Det betyr at eleven må lytte til ordet og skrive ned bokstaven til den språklyden han eller hun hører.

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene.

Sett fingeren på bildet av dom (huset). Nå skal du høre godt etter og skrive den første bokstaven i ordet dom. *Se til at alle elevene har skrevet riktig bokstav (d).*

Læren fortsetter. Sett fingeren på bildet av list (brev). Nå skal du skrive den første bokstaven i ordet list (brev). *Se til at alle elevene har skrevet riktig bokstav (l).*

Elevene får 15 sekunder pr oppgave.

Læreren sier: Nå er vi ferdige med å hjelpe hverandre. Ta vekk det hvite arket og legg det under heftet.

Sett fingeren på bildet av nos (nese). Skriv den første bokstaven i ordet nos.

Instruksjonen gjentas for ordene som følger etter.

Ordene er:

- dom hus
- list brev

1. nos	nese
2. but	sko
3. kot	katt
4. lina	tau
5. most	bro
6. pasek	belte
7. okno	vindu
8. rybak	(en som) fisker
9. łozko	seng
10. żaba	frosk
11. tort	(bløt)kake
12. jajko	egg

2. Pierwsza litera w wyrazach pokazanych na obrazkach.

(Å skrive den første bokstaven i de ordene som bildene viser)

W tej części testu uczniowie mają odnaleźć pierwszą literę w wyrazie, który nauczyciel powie głośno. To znaczy, że uczeń ma wysłuchać wyrazu i napisać literę tej głoski, którą usłyszy.

Nauczyciel mówi: Znajdź luźną kartkę i połóż tak, aby były widoczne tylko dwa pierwsze zadania. Połóż palec na rysunku z domem. Teraz słuchaj uważnie i napisz pierwszą literę w wyrazie DOM. *(Sprawdź, czy wszyscy uczniowie napisali właściwą literę.)*

Nauczyciel kontynuuje: Połóż palec na liście. Teraz napisz pierwszą literę w wyrazie LIST. *(Sprawdź, czy wszyscy uczniowie napisali właściwą literę.)*

Uczniowie mają 15 sekund czasu na każde zadanie.

Nauczyciel mówi: Teraz zaczynamy samodzielną pracę. Luźną kartkę układamy pod zeszytem ćwiczeń.

Połóż palec na obrazku z nosem. Napisz pierwszą literę w wyrazie NOS.

Powtarzamy polecenia przy kolejnych wyrazach.

Wyrazy to:

- dom hus
- list brev

13. nos	nese
14. but	sko
15. kot	katt
16. lina	tau
17. most	bro
18. pasek	belte
19. okno	vindu
20. rybak	(en som) fisker
21. łóżko	seng
22. żaba	frosk
23. tort	(bløt)kake
24. jajko	egg

Øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge ett minutt kan vare

Oppgaven som både står i heftet for både andre og tredje trinn, er en øveoppgave som ikke skal skåres eller registreres på den samme måten som de andre delprøvene. Den er der for at elevene skal få kjenne hvor lenge ett minutt er, når de jobber på denne måten.

Læreren sier: Legg ned blyanten og hør godt etter. Til nå har jeg fortalt hva du må gjøre for hver lille oppgave. Men på tre av de neste (del)prøvene skal du arbeide helt selv, i ett eller to minutter. Noen ganger synes vi minuttene går veldig fort, og andre ganger synes vi de tar langt tid. Oppgaven du skal gjøre nå, skal vise deg omtrent hvor fort du må arbeide.

På de neste to sidene er det mange forskjellige tegninger. Du skal sette kryss på noen av dem. Jeg skal snart fortelle deg hva du skal sette kryss på. Du skal arbeide i ett minutt, og dersom du blir ferdig før jeg sier stopp, legger du ned blyanten, sitter stille og venter.

Gå videre til neste side.

Du vet hva en frukt er? Sett kryss på alle bildene du ser av det som er en frukt. Rekker du mer enn den første siden, fortsetter du på den andre siden.

3. Kobling av store og små bokstaver

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene. Sett fingeren på tegningen av ołowek (blyant). Ved siden av ser du en stor bokstav. Så ser du en rekke med små bokstaver. En av de små bokstavene er samme bokstav som den store bokstaven. Sett kryss på den. Dersom du skriver feil, kan du sette en strek over krysset og sette nytt kryss. (*Se til at alle elevene setter riktig kryss.*)

Læreren fortsetter: Sett så fingeren på bildet av pomarańcza (appelsinen). Ved siden av ser du en liten bokstav. Så ser du en rekke med store bokstaver. En av de store bokstavene er samme bokstav som den lille bokstaven. Sett kryss på den. (*Se til at alle elevene setter riktig kryss.*)

Nå skal du gjøre på samme måte med så mange av oppgavene som du kan klare på **ett minutt**, men vent til jeg sier fra. Se på den første bokstaven og sett kryss på den samme bokstaven i rekken ved siden av. Noen ganger er bokstavene store, noen ganger små, men du vil alltid finne igjen den samme bokstaven i rekken ved siden av. Og husk det er tre sider med oppgaver. Du er ikke ferdig når du har gjort oppgavene på denne ene siden. Prøv å fortsette til det står stopp! Ta vekk det løse arket og begynn!

Orientacyjne ćwiczenia w celu uświadomienia uczniom jak szybko mija jedna minuta (Øveoppgave)

To ćwiczenie, które znajduje się zarówno w zeszytcie do klasy drugiej i trzeciej, nie podlega ocenie i rejestracji, jak to jest w przypadku pozostałych ćwiczeń. Ma ono na celu uświadomienie uczniom jak szybko mija jedna minuta.

Nauczyciel mówi: Odłóż ołówek i słuchaj. Do tej pory tłumaczyłam ci, co masz robić w kolejnych ćwiczeniach. Teraz z kolejnymi trzema zadaniami będziesz pracować zupełnie samodzielnie, przez jedną albo dwie minuty. Czasami wydaje nam się, że minuty szybko mijają, innym razem, że mijają powoli. Wykonując to zadanie zorientujesz się jak szybko należy pracować.

Na następnych stronach znajduje się wiele różnych obrazków. Należy zaznaczyć krzyżyk na niektórych z nich. Ja powiem na czym należy postawić krzyżyk. Będziesz pracować przez jedną minutę i jeśli będziesz gotowy przed jej upływem zanim ja powiem stop, odłóż ołówek i poczekaj w ciszy.

Przejdź do następnej strony.

Wiesz co to jest owoc? Zaznacz krzyżyk na wszystkich owocach. Jeśli masz czas na więcej niż jedną stronę, przejdź do kolejnej.

3. Łączenie dużych i małych liter

(Kobling av store og små bokstaver)

Nauczyciel mówi: Przygotuj luźną kartkę i połóż ją tak, abyś widział tylko dwa pierwsze zadania. Połóż palec na obrazku z ołówkiem. Obok widzisz pewną dużą literę. Dalej widzisz szereg małych liter. Jedna z tych małych liter jest tą samą literą co pierwsza duża litera. Postaw krzyżyk na odpowiedniej małej literze. Jeśli popełniłeś błąd przekreśl krzyżyk i postaw nowy. *(Upewnij się, że wszyscy uczniowie zaznaczyli właściwą literę)*

Nauczyciel kontynuuje: Połóż palec na pomarańczy. Obok widzisz pewną małą literę.

Dalej widzisz cały szereg dużych liter. Jedna z tych dużych liter jest tą samą co ta mała.

Zaznacz krzyżykiem odpowiednią dużą literę. *(Upewnij się, że wszyscy uczniowie zaznaczyli właściwą literę)*

Teraz będziesz pracować z kolejnymi zadaniami w ten sam sposób. Zrób tyle zadań ile zdążysz w ciągu jednej minuty. Poczekaj na mój sygnał do rozpoczęcia.

Popatrz na pierwszą literę i postaw krzyżyk na tej samej literze w szeregu liter obok. Czasami są to małe, czasami duże litery. Jednak zawsze odnajdziesz tą samą literę w szeregu liter.

Pamiętaj, są trzy strony zadań. Po skończeniu pierwszej, przejdź do następnej.

Pracuj do momentu, kiedy powiem STOP.

Podnieś luźną kartkę i zaczynamy.

4. Å skrive den siste bokstaven i ord

I denne delprøven skal elevene skrive den siste bokstaven i ordene som følger. Det er viktig å være nøye med øveoppgavene og gjøre det klart at det er den **siste** bokstaven som skal skrives.

Læreren sier: Sett fingeren på bildet av osa (veps) Nå skal du høre godt etter og skrive den **siste** bokstaven i ordet osa. *Se til at alle elevene har skrevet riktig bokstav(a).*

Læren fortsetter. Sett fingeren på bildet av ząb (tann). Nå skal du skrive den siste bokstaven i ordet biber. *Se til at alle elevene har skrevet riktig bokstav(b)*

Elevene får ca 15 sekunder pr oppgave.

Læreren sier: Nå er vi ferdige med å hjelpe hverandre. Ta vekk det hvite arket og legg det under heftet.

Sett fingeren på bildet av lód (iskrem). Skriv den **siste** bokstaven i ordet lód. *Instruksjonen gjentas for ordene som følger etter.*

Ordene er:

- osa veps

- ząb tann

1. lód iskrem

2. gęś gås

3. mur mur

4. pies hund

5. nóż kniv

6. chleb brød

7. balon ballong

8. schody trapp

9. motyl sommerfugl

10. ołówek blyant

11. wiadro bøtte

12. pomidor tomat

4. Ostatnia litera w wyrazie

(Å skriv den siste bokstaven i ord)

W tym teście uczniowie mają napisać ostatnią literę w kolejnych wyrazach.

Ważne jest dokładne wytłumaczenie, że należy napisać **ostanią** literę w wyrazie.

Nauczyciel mówi: Połóż palec na rysunku osy. Teraz słuchaj uważnie i napisz ostatnią literę w wyrazie osa. (Upewnij się, że wszyscy uczniowie napisali właściwą literę - a)

Nauczyciel kontynuuje: Połóż palec na zębie. Teraz napisz ostatnią literę w wyrazie ząb. (Upewnij się, że wszyscy uczniowie napisali właściwą literę - b)

Uczniowie mają 15 sekund na każde zadanie.

Nauczyciel mówi: Teraz zaczynamy samodzielną pracę. Luźną kartkę połóż pod zeszytem ćwiczeń. Połóż palec na obrazku z lodem. Napisz ostatnią literę w wyrazie lód.

Powtarzamy polecenie przy kolejnych wyrazach.

Tutaj są kolejne wyrazy:

- osa veps
- ząb tann

13. lód	iskrem
14. gęś	gås
15. mur	mur
16. pies	hund
17. nóż	kniv
18. chleb	brød
19. balon	ballong
20. schody	trapp
21. motyl	sommerfugl
22. ołówek	blyant
23. wiadro	bøtte
24. pomidor	tomat

Ordlesing

5. Ord til bilde

Dette er ordlesingsoppgaver der elevene for hver linje skal finne fram til det bildet (den tegningen) som viser det ordet de har lest. Elevene får hjelp på de to første øveoppgavene. Men med resten av oppgavene skal elevene arbeide selvstendig.

Elevene får 2 minutter til dette arbeidet.

Læreren sier: Finn fram det løse arket (ventemarket) og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene.

A: Øverst på denne siden ser du første en firkant (rute) hvor du kan lese et ord. Ved siden av ser du en rad med bilder (tegninger). Ett av bildene viser det ordet som du har lest. Sett et stort kryss på det bildet.

(På øveoppgaven passer læreren på at alle setter kryss på riktig sted og forklarer hvorfor det ikke kan være de andre bildene.)

B: Se på det neste ordet, altså dette (*læreren holder opp heftet og demonstrerer*). Ved siden av ser du en rekke bilder. Ett av bildene viser det ordet som du har lest. Sett kryss på det bildet.

(På øveoppgaven passer læreren på at alle setter kryss på riktig sted og forklarer hvorfor det ikke kan være de andre bildene.)

Nå skal du gjøre på den samme måten med så mange oppgaver som du kan klare på 2 minutter på denne og de to neste sidene. (*Her holder læreren opp prøveheftet og viser at det er tre sider med oppgaver*). Men vent til jeg sier fra. Se først på ordet som står skrevet, se deretter på tegningene i rekken ved siden av. Sett så kryss på den tegningen som viser det ordet du leste. Er et ord for vanskelig, så gå videre. Men prøv først så godt du kan. Ta vekk arket og begynn!

Czytanie wyrazów (Ordlesing)

5. Wyraz- obrazek (Ord til bilde)

To ćwiczenie w czytaniu wyrazów polega na tym, aby uczniowie odnaleźli obrazek/rysunek tego wyrazu, który właśnie przeczytali. Uczniowie dostaną pomoc przy wykonywaniu pierwszych ćwiczeń. Następnie będą pracować samodzielnie.

Uczniowie mają 2 minuty na wykonanie zadania.

Nauczyciel mówi: Przygotuj luźną kartkę i połóż ją tak, abyś widział tylko dwa pierwsze zadania.

A: W górnej ramce napisany jest pewien wyraz. Przeczytaj go. Obok widzisz szereg rysunków/obrazków. Jeden obrazek pokazuje to co przeczytałeś. Postaw krzyżyk na tym obrazku.
(przy tych zadaniach próbnych nauczyciel pilnuje, aby uczniowie zaznaczyli właściwy obrazek i ewentualnie udziela dodatkowych wyjaśnień)

B: Popatrz na następny wyraz, właśnie ten (*nauczyciel trzyma arkusz ćwiczeń w górze i demonstruje*). Obok widzisz szereg rysunków. Jeden rysunek pasuje do przeczytanego wyrazu. Zaznacz krzyżyk na tym rysunku.

(przy tych zadaniach próbnych nauczyciel pilnuje, aby uczniowie zaznaczyli właściwy obrazek i ewentualnie udziela dodatkowych wyjaśnień)

Teraz będziesz pracować z kolejnymi zadaniami w ten sam sposób. Zrób tyle zadań ile zdążysz w ciągu dwóch minut na tej i dwóch następnych stronach. (*Nauczyciel pokazuje, że do zrobienia są trzy strony*). Poczekaj na mój sygnał do rozpoczęcia.

Przeczytaj najpierw napisany wyraz, a potem popatrz na szereg rysunków obok.

Zaznacz krzyżyk na właściwym rysunku. Jeśli któryś wyraz jest zbyt trudny, przejdź do następnego. Postaraj się jednak spróbować. Odłóż kartkę i zaczynamy.

6. Bilde til ord

Dette er også oppgaver i ordlesing. Men her skal elevene finne fram til det ordet som tegningen i boksen foran rekken med ord viser. Elevene får hjelp til de to øveoppgavene. Deretter skal de arbeide selvstendig (over tre sider).

Elevene får 2 minutter til dette arbeidet.

Læreren sier: Finn fram det løse arket (ventemarket) og legg det slik at du bare ser de to første oppgavene.

A: Øverst på denne siden ser du første et bilde. Så ser du en rad med ord. Ett av ordene er det ordet som bildet viser. Sett et stort kryss på dette ordet.

(På øveoppgaven passer læreren på at alle setter kryss på riktig sted og forklarer kort hvorfor.)

B: Se på det neste bildet. Se på rekken ved siden av og finn det ordet som er det samme som på bildet. Sett kryss på det ordet.

(På øveoppgaven passer læreren på at alle setter kryss på riktig sted og forklarer hvorfor det ikke kan være de andre ordene.)

Læreren fortsetter:

Nå skal du gjøre på den samme måten med så mange oppgaver som du kan klare på 2 minutter på denne og de to neste sidene. *(Her holder læreren opp prøveheftet og viser at det er tre sider med oppgaver.)* Men vent til jeg sier fra. Se først på bildet som er tegnet, se deretter på ordene i rekken ved siden av. Sett så kryss på det ordet som bildet viser. Er et ord for vanskelig, så gå videre, Men prøv først så godt du kan. Ta vekk arket og begynn!

Elevers vurdering av arbeidet med heftet

På slutten av heftet skal elevene gi uttrykk for hvordan de opplevde å arbeide med oppgavene.

Læreren sier: På den siste siden ser du tre ansikter. Sett nå et kryss på den tegningen som viser hvordan du likte å arbeide med oppgavene i dette heftet. Det ene ansiktet viser en som syntes det var bra eller fint, det i midten viser en som syntes det var sånn midt i mellom, og det siste ansiktet viser en som syntes det var dumt. På denne oppgaven er det ikke noe riktig eller galt svar. Det er du som vet best hva du synes. Du skal sette det du mener. Sett kryss på det ansiktet som best forteller hva du synes. Etterpå kan du fortelle læreren hva du likte eller ikke likte med prøven.

6. Obrazek - wyraz (Bilde til ord)

Kolejne zadania są również związane z czytaniem wyrazów. Teraz jednak należy odnaleźć wyraz, który odpowiada rysunkowi w ramce. Uczniowie dostaną pomoc przy dwóch pierwszych zadaniach. Następnie będą pracować samodzielnie (mają do zrobienia trochę więcej niż dwie strony)

Uczniowie mają 2 minuty czasu.

Nauczyciel mówi: Przygotuj luźną kartkę i połóż ją tak, abyś widział tylko dwa pierwsze zadania.

A: U góry widzisz pierwszy obrazek. Obok widzisz szereg wyrazów. Jeden wyraz pasuje do tego obrazka. Zaznacz krzyżyk na tym wyrazie.

(przy tych zadaniach próbnym nauczyciel pilnuje, aby uczniowie zaznaczyli właściwy wyraz i ewentualnie udziela dodatkowych wyjaśnień)

B: Popatrz na następny obrazek. W szeregu wyrazów znajdujących się obok, znajdź wyraz pasujący do tego obrazka. Zaznacz krzyżyk na tym wyrazie.

(przy tych zadaniach próbnym nauczyciel pilnuje, aby uczniowie zaznaczyli właściwy wyraz i ewentualnie udziela dodatkowych wyjaśnień)

Nauczyciel kontynuuje:

Teraz będziesz pracować dokładnie tak samo z następnymi obrazkami. Masz do dyspozycji dwie minuty. Mamy do zrobienia tą i dwie następne strony. *(Nauczyciel prezentuje zeszyt ćwiczeń składający się z trzech stron).*

Zaczekaj na sygnał startu.

Popatrz najpierw na rysunek, a następnie na wyrazy wypisane w szeregu obok.

Zaznacz krzyżyk na odpowiednim wyrazie. Jeśli któryś wyraz jest zbyt trudny, przejdź do następnego. Postaraj się jednak spróbować. Odłóż kartkę i zaczynamy

Ocena pracy z zeszytem ćwiczeń (Vurdering av arbeidet med heftet)

W końcowej części zeszytu ćwiczeń uczniowie wypowiadają się, w jaki sposób oceniają pracę nad tymi ćwiczeniami.

Nauczyciel mówi: Na ostatniej stronie widzisz trzy buziaki. Zaznacz krzyżyk na tym, który wyraża twoje odczucia na temat pracy z tymi ćwiczeniami. Jeden buziak pokazuje, że było w porządku, drugi że było średnio i ostatni pokazuje, że było nie dobrze.

W tym zadaniu nie ma dobrej i złej odpowiedzi. Sam decydujesz co o tym myślisz.

Zaznacz szczerze swoją opinię. Zaznacz krzyżyk na tym buziaku, który wraza twoją opinię.

Potem możesz opowiedzieć nauczycielowi co ci się podobało, a co nie w tych ćwiczeniach.

Prøven for 3. trinn

Delprøvene for 3. trinn er:

Øveoppgave på **1 minutt**, som for trinn 2 (side 2 - 3 i elevheftet)

1. Ordkjeder -	2 minutter (s. 5 i elevheftet)
2. Setningsforståelse -	4 minutter (s. 6 - 9 i elevheftet)
3. Fortellende tekst. Gåter -	5 minutter (s. 11 - 13 i e-heftet)
4. Skriftlig instruksjon. Fargelegging -	5 minutter (s. 14 - 15 i e-heftet)

Elevens vurdering av arbeidet med prøven (s. 17 i elevheftet)

Å gjennomføre ett hefte, tar en drøy skoletime. Men det kan være lurt å legge inn en pause omtrent halvveis i kartleggingen. Da blir ikke elevene så slitne.

Test dla klasy 3

(Prøven for 3. trinn)

Elementy testu dla klasy 3:

Ćwiczenie próbne trwające **1 minutę**, takie jak dla klasy 2

(s. 2 - 3 w zeszyte ucznia)

1. Szeregi wyrazów	2 minuty	(s. 5 w zeszyte ucznia)
2. Zrozumienie zdań	4 minuty	(s. 6 - 9 w zeszyte ucznia)
3. Opowiadanie. Zagadki	5 minuty	(s. 11 - 13 w zeszyte ucznia)
4. Instrukcja pisemna. Kolorowanie	5 minuty	(s. 14 - 15 w zeszyte ucznia)

Wykonanie zadań w tym zeszyte wymaga całej godziny lekcyjnej. Warto jednak zrobić małą przerwę, mniej więcej w połowie testu. Uczniowie dzięki temu nie będą zbyt zmęczeni.

Før du bruker 3.trinnsprøven, les først det som står om instruksjonen for både 2. og 3.trinnsprøvene i begynnelsen av veiledningen.

Hva slags prøver er det for 3.trinn?

3.trinnsprøvene skal måle både ordlesing og lesing av sammenhengende tekst. Aller først kommer en øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge ett minutt varer. Så kommer en såkalt ordkjedeoppgave. Her er oppgaven å dele en kjede med 3 ord som er satt sammen uten mellomrom, slik at ordene igjen står for seg selv. Dette er også en slags ordlesingsoppgave, som delprøvene 5 og 6 for andre trinn. En bør være nøye med instruksjonen fordi denne oppgaven kan være uvant for elevene.

Så skal elevene lese setninger for at en skal kunne se om de greier å lese enkel tekst. Etter dette følger en oppgave som minner om en gåte og har mer tekst. Elevene skal finne fram til riktig svar ut fra flere opplysninger i teksten. Denne oppgaven krever også at elevene skal tenke litt ekstra og resonnerer seg fram til det riktige svaret. Til slutt kommer en oppgave der elevene skal fargelegge et bilde ut fra beskrivelsene i en tekst som er lengre enn de andre. Her er det også et par setninger midt i teksten, som er litt kompliserte.

Standardspråk og dialekt

Noen elever kan snakke annerledes enn det enkelte lærere regner som korrekt og fint. De bruker andre ord enn det som står i bøkene. De har altså et muntlig språk som er forskjellig fra standardspråket de lærer på skolen. Mange språk har forskjellige dialekter. Norsk har mange dialekter. De siste 20 årene er det blitt vanlig at folk bruker dialekten sin og ikke skifter til en standard, når de for eksempel skal snakke i radio eller fjernsyn i Norge. Lærere skal vanligvis ikke rette på elevenes muntlige språk eller dialekt i norsk skole³. Men elevene skal etter hvert lære å følge vanlige rettskrivningsregler.

Det er dialektforskjeller innen alle de morsmålene som det er laget kartleggingsprøver for. Derfor må lærerne som bruker kartleggingsprøvene, være klar over dette: Disse kartleggingsprøvene er leseprøver og ikke lærebøker. Det er ikke om å gjøre å finne ut om elevene har lært språket slik læreren selv ønsker at de skal kunne det, men om de kan lese og forstå en tekst. Dersom elevene bruker andre ord i sitt muntlige språk enn dem som står i prøvene, vil resultatet av kartleggingsprøvene være bestemt av elevenes ordkunnskap og ikke viktige avkodingsferdigheter. Det blir som når tospråklige elever skal ta norske leseprøver uten å kunne mange av de norske ordene.

Ikke alle som bruker et språk, bruker de samme ordene på fargene. Derfor er flest mulige av de navnene på fargene gul, rød, grønn og blå, som kan være i bruk blant elevene, forsøkt tatt med. Det er viktig at læreren først snakker om navnet på fargene og gjør elevene oppmerksomme på hva parentesene og skråstrekene betyr. Det kan passe å diskutere fargebetegnelse når de fire fargeblyantene er delt ut.

³ En annen sak er at for elever som holder på å utvikle språket sitt, kan en generelt være en god språkmodell og hjelpe elevene til å uttrykke seg. Det gjelder hva som er god språkbruk og hvordan det kan være lurt å uttrykke seg, dersom en vil bli forstått av andre. Dette står det mer om i læreplanene.

Na początku nauczyciel przedstawia uczniom instrukcję, która jest opisana w akapicie: Co nauczyciel mówi do obu klas (strona 4 w tym zeszycie)

Orientacyjne ćwiczenia w celu uświadomienia uczniom jak szybko mija jedna minuta.

To ćwiczenie, które znajduje się zarówno w zeszycie do klasy drugiej i trzeciej, nie podlega ocenie i rejestracji, jak to jest w przypadku pozostałych ćwiczeń. Ma ono na celu uświadomienie uczniom jak szybko mija jedna minuta.

Nauczyciel mówi: Odlóż ołówek i słuchaj. Do tej pory tłumaczyłam ci, co masz robić w kolejnych ćwiczeniach. Teraz z kolejnymi trzema zadaniami będziesz pracować zupełnie samodzielnie, przez jedną albo dwie minuty. Czasami wydaje nam się, że minuty szybko mijają, innym razem, że mijają powoli. Wykonując to zadanie zorientujesz się jak szybko należy pracować.

Na następnych stronach znajduje się wiele różnych obrazków. Należy zaznaczyć krzyżyk na niektórych z nich. Ja powiem na czym należy postawić krzyżyk. Będziesz pracować przez jedną minutę i jeśli będziesz gotowy przed jej upływem zanim ja powiem stop, odlóż ołówek i poczekaj w ciszy.

Przejdź do następnej strony.

Wiesz co to jest owoc? Zaznacz krzyżyk na wszystkich owocach. Jeśli masz czas na więcej niż jedną stronę, przejdź do kolejnej.

Først gir læreren elevene den instruksjonen som står beskrevet i avsnittet: Hva læreren sier for begge klassetrinnene (side 4 i dette heftet).

Øveoppgave for at elevene skal kjenne hvor lenge et minutt kan vare

Oppgaven som både står i heftet for andre trinn og tredje trinn er en øveoppgave som ikke skal skåres eller registreres på den samme måten som de andre deloppgavene. Den er der for at elevene skal få kjenne hvor lenge ett minutt varer når de jobber på denne måten. Gi instruksjonen før elevene slår opp på siden med øveoppgaven.

Læreren sier: Legg ned blyanten og hør godt etter. På de neste oppgavene skal du arbeide helt selv, i ett, to, fire eller fem minutter. Noen ganger synes vi minuttene går veldig fort, og andre ganger synes vi de tar langt tid. Oppgaven du skal gjøre nå, skal vise deg omtrent hvor lenge ett minutt varer.

Læreren sier: På de neste to sidene er det mange forskjellige tegninger. Du skal sette kryss på noen av dem. Jeg skal snart fortelle deg hva du skal sette kryss på. Du skal arbeide i ett minutt, og dersom du blir ferdig før jeg sier stopp, legger du ned blyanten, sitter stille og venter.

Læreren sier: Slå opp på siden med øveoppgaven (s 2).

Du vet hva en frukt er? Sett kryss på alle bildene du ser av det som er en frukt. Rekker du mer enn den første siden, fortsetter du på den andre siden. Begynn!

1. Ordkjeder

Denne delprøven skal si noe om elevene evne til å lese hele ord. Ordene er satt sammen med vilje. Hver ordkjede skal ikke bety noe slik de står. Elevene skal skille ordene fra hverandre i hele enkeltord på det riktige stedet. Elevene skal sette to streker mellom ordene, slik at de får tre ordentlige (meningsfulle) ord.

Læreren skriver det første ordet på tavla og sier: Se på dette ordet. Her mangler mellomrom mellom ordene. Nå hjelper vi hverandre og setter en strek mellom hvert ord istedenfor mellomrom. Det skal bli tre ordentlige (meningsfulle) ord. Hvor skal den første streken stå?

Læreren viser så med en strek mellom de to første ordene i kjeden og spør: Og hvor skal den andre streken stå?

Læreren setter den andre streken mellom de to siste ordene og sier: Nå har vi fått tre ord ved å sette to streker.

Læreren fortsetter: Finn fram det løse arket og legg det slik at du ser de tre første ordkjedene. Nå kan du selv sette strekene slik at du får tre ord i den første ordkjeden slik vi gjorde på tavla. Prøv så selv å sette strek, istedenfor mellomrom (slik at streken skiller) mellom ordene i de to oppgavene i rekken ved siden av.

(Læren ser til at elevene setter strekene på riktig sted.)

Elevene får to minutter på denne oppgaven.

Læren fortsetter: Nå skal du selv få sette strek mellom ordene på denne siden. Arbeid bortover slik du gjør når du leser. Dersom det kommer noen oppgaver som du ikke greier, så gå videre til neste oppgave. Men prøv å finne alle ordene i kjeden. Du får to minutter. Det er mange kjeder og ikke sikkert du blir ferdig, men gjør så godt du kan. Det er fint med hver kjede du greier. Har alle forstått hva de skal gjøre?

(Læreren forklarer dersom det er noen som ikke har fått med seg hva de skal gjøre.)

Ta vekk det løse (vente-)arket og begynn!

1. Szeregi wyrazów

(Ordkjeder)

Ten test oceni umiejętności ucznia w czytaniu całych wyrazów. Wyrazy są celowo połączone razem. Szereg wyrazów nie ma żadnego sensu.

Zadanie polega na rozdzieleniu szeregu wyrazów na pojedyncze, całe wyrazy w odpowiednim miejscu. Uczniowie mają postawić dwie kreski tak, aby uzyskać trzy sensowne wyrazy.

Nauczyciel pisze pierwszy szereg wyrazów na tablicy:

Popatrz na ten wyraz. Brakuje tutaj przerwy między pojedynczymi wyrazami. Teraz razem zaznaczymy dwie kreski w odpowiednich miejscach, aby otrzymać trzy sensowne wyrazy. W którym miejscu należy umieścić pierwszą kreskę?

Nauczyciel zaznacza kreskę między dwoma pierwszymi wyrazami w szeregu i pyta:

W którym miejscu umieścimy drugą kreskę?

Nauczyciel zaznacza drugą kreskę między dwoma kolejnymi wyrazami i mówi:

W ten sposób otrzymaliśmy trzy wyrazy. Wystarczyło postawić dwie kreski.

Nauczyciel kontynuuje: Przygotuj luźną kartkę i połóż ją w ten sposób, aby widoczne były tylko trzy pierwsze szeregi wyrazów. Teraz samodzielnie postaw kreski w pierwszym szeregu wyrazów tak, jak robiliśmy to na tablicy.

Nauczyciel również zaznacza kreski, a nie przerwy między wyrazami w szeregach napisanych na tablicy.

(Nauczyciel upewnia się, że wszyscy uczniowie zaznaczyli kreski w odpowiednich miejscach.)

Uczniowie mają dwie minuty na to ćwiczenie

Nauczyciel kontynuuje: Teraz samodzielnie będziesz zaznaczać kreski między wyrazami na tej stronie. Pracuj z tym ćwiczeniem w ten sam sposób jak przy zwyczajnym czytaniu. Jeśli, któreś zadanie sprawia ci trudności przejdź do następnego.

Spróbuj jednak znaleźć wszystkie wyrazy w szeregu. Do przeczytania jest wiele szeregów wyrazów i możesz nie zdążyć ze wszystkimi. Postaraj się jednak pracować jak najlepiej potrafisz. Czy wszyscy zrozumieli co mają robić?

(Nauczyciel wyjaśnia polecenia kolejny raz w razie potrzeby)

Odkładamy luźną kartkę i zaczynamy!

2. Setningsforståelse

I hver linje skal eleven først lese en setning. Deretter skal eleven finne fram til det bildet som viser det som ble lest. Etter øveoppgavene skal elevene arbeide selvstendig med resten av oppgaven.

Elevene får 4 minutter til dette arbeidet.

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du ser de to første oppgavene.

A. Du ser en person som spiser, en som leser, en som sover og en som tegner. Les setningen over tegningene. En av tegningene viser det du har lest. Sett kryss på det bildet som viser det du har lest.

Du skal lete og sette et stort fint kryss på det riktige bilde i denne første oppgaven. Husk at hvis du setter kryss på feil bilde, skal du bare sette en stor strek over det som var feil og så sette et nytt kryss. Her skal du bare bruke én fargeblyant.

(OBS! På øveoppgaven skal læreren passe på at alle setter kryss på riktig bilde og forklare hvorfor.)

B. Gå videre til neste oppgave og se på de fire tegningene der. Les setningen over tegningene. En av tegningene viser det du har lest. Sett kryss på den tegningen som viser det du har lest.

Læreren passer på at alle setter kryss på riktig bilde og fortsetter:

Nå skal du gjøre det samme med så mange oppgaver som du kan klare på denne og tre sider til, før jeg sier stopp. Da er det gått fire minutter. Når du er ferdig med én oppgave, går du videre til neste. Husk at det er seksten slike rader/striper/linjer med oppgaver på tre sider.

Læreren viser at det er fire sider:

Ta vekk arket og begynn!

2. Rozumienie zdań

(Setningsforståelse)

Uczeń ma przeczytać zdanie , a następnie odnaleźć rysunek ilustrujący to co przeczytał. Po ćwiczeniu próbnym uczniowie będą pracować samodzielnie.

Uczniowie mają 4 minuty czasu na to zadanie

Nauczyciel mówi: Przygotuj luźną kartkę i połóż ją tak, abyś widział tylko dwa pierwsze zadania.

A: Widzisz jedną osobę która je, jedną która czyta, jedną która śpi i jedną która rysuje.

Przeczytaj zdanie nad ilustracjami. Tylko jeden rysunek przedstawia to, co przeczytałeś.

Postaw krzyżyk na tym rysunku, który przedstawia to, co przeczytałeś.

Zaznacz krzyżyk na prawidłowym rysunku. Jeśli postawisz krzyżyk w złym miejscu, przekreśl ten obrazek i zaznacz nowy krzyżyk. Tutaj używamy tylko jednej kredki.

(UWAGA! Nauczyciel pilnuje, aby wszyscy postawili krzyżyk w prawidłowym miejscu i tłumaczy dlaczego)

B: Przechodzimy do następnego zadania. Popatrz na te cztery rysunki. Przeczytaj zdanie umieszczone nad nimi. Jeden rysunek przedstawia to , co przeczytałeś.

Postaw krzyżyk na tym rysunku.

(nauczyciel upewnia się, że, wszyscy zaznaczyli właściwą odpowiedź) i kontynuuje:

Odlóż luźną kartkę i zaczynamy!

3. Fortellende tekst. Gåter

Her skal elevene løse ni gåter (eller detektivoppgaver) der de må tenke ekstra for å finne svaret. Etter at elevene har lest hver oppgave, skal de trekke strek fra setningen som ikke er ferdig "Jeg er en" til den tegningen som passer til beskrivelsen i oppgaven. Det er ikke feil om de skriver det ordet bildet viser på prikkene.

Det er viktig at elevene forstår at de skal lese **hele** teksten i hver oppgave før de begynner å lete etter riktig bilde. Det er også viktig at de forstår at de må lete blant **alle** bildene på siden, ikke bare de bildene som står rett ved siden av oppgaven. Oppgavetiden er fem minutter.

Læreren sier: Finn fram det løse arket og legg det slik at du ser den første oppgaven og alle bildene. (OBS! elevene på venne seg til å se på alle bildene, ikke bare de som står ved siden av teksten til oppgaven).

A. Se på den første oppgaven. Dette er en lureoppgave. Der har du først en setning: "Jeg vokser i jorda". Men det kan jo være flere ting som vokser i jorda, både sopp og blomster, men ingen av de andre tingene. Nå må du ikke sette strek, men lese videre for ikke å bli lurt. Det står: "Jeg har grønne blader. Jeg er en..." Hvem er det som har grønne blader og vokser i jorda? Er det soppen eller kniven? Nei, det er blomsten. Da trekker du en strek fra der det står "Jeg er...." og til det riktige bildet. Det er blomsten.

(På øveoppgaven skal læreren passe på at alle trekker strek til riktig bilde)

Læreren fortsetter: Nå skal du gjøre det samme med så mange oppgaver som du kan klare på denne og to sider til, før jeg sier stopp. Da er det gått **fem minutter**. Når du er ferdig med én oppgave, går du videre til neste. Det er ni oppgaver til sammen. Husk at du ikke må la deg lure, men lese alt som står i hver oppgave. Hvis du rekker alt, skal du ha trukket ni streker til sammen. Hvis du trekker strek til feil bilde, kan du sette en strek over streken og trekke en ny strek. Du må se på alle bildene på den siden du jobber med. Her kan du også bli lurt, hvis du bare ser på de bildene som står ved siden av oppgaven. Du får fem minutter til å gjøre ferdig oppgaven. Ta vekk arket og begynn!

3. Opowiadanie. Zagadki

(Fortellende tekst. Gåter)

W tym zadaniu uczniowie mają do rozwiązania dziewięć zagadek (zabawa w detektywa). Po przeczytaniu zadania należy narysować linię od niepełnego zdania (Jestem.....) do rysunku, który pasuje do opisu w zadaniu. Nie będzie błędem jeśli napiszesz wyraz (to co widzisz na rysunku) na zaznaczonych kropkach. Ważne jest , aby uczniowie przeczytali **cały** tekst w zadaniu, zanim rozpoczną poszukiwania odpowiedniego rysunku. Ważne jest również, że prawidłowego obrazka, należy szukać wśród **wszystkich** rysunków na całej stronie. Nie tylko tych , które znajdują się obok.

Czas na wykonanie zadania – 5 minut.

Nauczyciel mówi: Znajdź wolną kartkę i połóż ją w ten sposób, aby widoczne było pierwsze zadanie i wszystkie rysunki.

(UWAGA! Uczniowie muszą przyzwyczać się patrzeć na wszystkie rysunki, nie tylko na te obok tekstu)

A:Popatrzy na pierwsze zadanie. Jest to zadanie podchwytliwe. Na początku widzisz zdanie: “Rosnę w ziemi”. Wiele rzeczy może rosnąć w ziemi, zarówno grzyb, jak i kwiatek. Nie zaznaczaj narazie linji lecz czytaj dalej.”Mam zielone listki. Jestem....”

Co to jest co rośnie w ziemi i ma zielone listki. Czy to jest nóż, czy grzyb? Nie, to jest kwiatek. Narysuj linię od niepełnego zdania “Jestem...” do odpowiedniego rysunku. To jest kwiatek.

(w ćwiczeniu próbnym nauczyciel sprawdza, czy wszyscy zaznaczyli prawidłową odpowiedź).

Nauczyciel kontynuuje: Teraz wykonasz tyle zadań ile zdążysz na tej i dwóch następnych stronach. Mamy na to **5 minut** czasu. Po ich upływie powiem stop.

Po zrobieniu jednego zadania, przejdź do następnego. Masz przed sobą dziewięć zadań.

Przeczytaj dokładnie wszystkie informacje. Jeśli zrobisz wszystkie zadania narysujesz dziewięć kresek. W przypadku pomyłki narysuj nową poprawną linię. Pamiętaj, do wyboru masz rysunki na całej stronie. Nie tylko te które znajdują się obok.

Do dyspozycji masz pięć minut.

Odlóż wolną kartkę i zaczynamy!

4. Skriftlig instruksjon. Fargelegging

I denne delprøven skal elevene fargelegge tegningen ut fra instruksjoner som de finner i teksten.

Maksimumstid på denne delprøven er fem minutter, og læreren sier fra etter at halv tid er gått.

Når fargeblyantene er delt ut, går læreren gjennom navnene på de fire fargene gul, rød, grønn og blå: Hva kaller du den fargen som denne fargeblyanten gir?

Dersom eleven har et navn på fargen som er forskjellige fra standardnavnet, gjentar læreren dette navnet og sier hva standardnavnet er: Ja, du bruker dette navnet. I bøkene står det ofte...

(Eleven kan også ha en farge som nyanserer bedre enn det er gjort for fargenavnene her, for eksempel med navn for mørkeblå og lyseblå, gressgrønn eller olivengrønn.)

Læreren fortsetter: Se på det som står øverst på arket og tegningen på arket ved siden av. Setningen forteller deg hvordan du skal begynne å fargelegge tegningen. Hør nå godt etter:

"Maria spiser kake. Hun har blå kjole og rød hatt."

Nå kan du fargelegge slik det står. Hvem er Maria? Det er hun som spiser kake. Du ser hun har kake i munnen sin. Hvilken farge er kjolen? Den er blå. Og hvilken farge er hatten? Den er rød. Nå kan du fargelegge slik det står.

Læreren passer på at alle kommer i gang og setter riktig farge på kjolen og hatten:

Nå skal du fargelegge mer selv. Du skal fargelegge det som hører til de andre barna og noen av ballongene. Du får fem minutter til å gjøre ferdig oppgaven, og jeg kommer til å si fra når det er gått halv tid. Ta vekk arket og sett i gang!

Vurdering av arbeidet med heftet

På slutten av hvert hefte skal elevene gi uttrykk for hvordan de syntes det var å arbeide med oppgavene.

Læreren sier: På den siste siden ser du tre ansikter. Sett et kryss på det ansiktet som best viser hvordan du syntes det var å arbeide med oppgavene i dette heftet. Syntes du det var "bra", eller syntes du det var "sånn passe" eller syntes du det var "dumt". Sett kryss på det ansiktet som passer til det du syntes om å arbeide med alle disse oppgavene. Hvis du vil, kan du skrive litt om hvorfor du syntes arbeidet var "bra", eller "sånn passe" eller "ikke så bra".

4. Instrukcja pisemna. Kolorowanie

(Skriftlig instruksjon. Fargelegging)

W tej części testu uczniowie mają za zadanie wykolorować rysunek według instrukcji, która znajduje się w tekście.

Maksymalny czas na wykonanie tego zadania to pięć minut. Po upływie połowy czasu nauczyciel daje o tym znać.

Kiedy kredki już są rozdane, nauczycie powtarza wszystkie cztery kolory: żółty, czerwony, zielony i niebieski: Jak nazywa się ten kolor?

Nauczyciel kontynuuje: Popatrz na to co jest narysowane w górnej części kartki i na obrazek obok. To zdanie powie ci w jaki sposób masz rozpocząć kolorowanie tego obrazka. Słuchaj uważnie:

”Maria je ciasto: Ma na sobie niebieską sukienkę i czerwony kapelusz.”

Teraz wykoloruj rysunek według tych informacji. Kim jest Maria? To jest ta osoba, która je ciasto. Widzisz, ma kawałek ciasta w ustach. Jakiego koloru jest sukienka?

Niebieskiego. A jaki kolor ma kapelusz? Czerwony. Kolorujemy.

Nauczycie pilnuje, aby wszyscy uczniowie poprawnie wykolorowali sukienkę i kapelusz.

Resztę wykolorujesz samodzielnie. Będziesz kolorował to co mają inne dzieci i niektóre balony.

Masz pięć minut czasu, poinformuję cię po upływie połowy czasu. Odłóż luźną kartkę i zaczynamy!

Ocena pracy z zeszytem ćwiczeń (Vurdering av arbeidet med heftet)

W końcowej części zeszytu ćwiczeń uczniowie wypowiadają się, w jaki sposób oceniają pracę nad tymi ćwiczeniami.

Nauczyciel mówi: Na ostatniej stronie widzisz trzy buziaki. Zaznacz krzyżyk na tym, który wyraża twoje odczucia na temat pracy z tymi ćwiczeniami. Jeden buziak pokazuje, że było w porządku, drugi że było średnio i ostatni pokazuje, że było nie dobrze.

W tym zadaniu nie ma dobrej i złej odpowiedzi. Sam decydujesz co o tym myślisz.

Zazacz szczerze swoją opinię. Zaznacz krzyżyk na tym buziaku, który wraża twoją opinię.

Potem możesz opowiedzieć nauczycielowi co ci się podobało, a co nie w tych ćwiczeniach.

Retting og vurdering

Du må lese dette før du lar elevenes resultater fortelle deg hvor langt elevene er kommet i lesing.

Prøvene skal være med på å hjelpe elever som trenger det

Det er vanlig at begynnerlesere strever litt med lesing og skriving. Å lære seg å lese og skrive tar tid for de fleste elever. For å bli flinke til å lese, trenger elever trening. Hovedhensikten med kartleggingen er å finne elever som har større problemer med lesing og skriving enn andre. Disse elevene har rett til tilpasset opplæring, eventuelt spesialpedagogiske tilbud. Dette står nevnt i §5 i Opplæringsloven. Opplæringsloven og forskriftene til den gjelder for alle barn som er i Norge, unntatt dem som er på ferie (kortere enn 3 måneder). Det betyr blant annet at barna har rett til tospråklig opplæring⁴ og spesialpedagogiske tiltak slik loven og forskriften beskriver det.

Resultatene må derfor brukes slik at de kan gi elevene et bedre tilbud gjennom god oppfølging. Det er viktig å fange opp elever som ser ut til å ha lese- og skriveproblemer tidlig. Erfaring og forskning sier at det nytter å gjøre noe for dem. Når noen elever får lave skårer, bør skolen tenke gjennom hva årsaken kan være. Hvordan er elevenes skole- og livssituasjon? Bør eleven henvises til videre utredning?

Det er mange forhold som påvirker hvordan elevene gjør det på prøvene

Læreren må vurdere om en elevs resultater ikke stemmer med det daglige inntrykket av elevens ferdigheter. Forklaringene på hvorfor noen elever skårer annerledes en forventet, kan være mange. Dersom læreren ikke har fulgt instruksjonen, vil som tidligere nevnt, resultatene være verdiløse. Men elever kan ha vært stresset, de kan ha vært ekstra slitne, eller de kan ha sittet litt for tett og kikket på hverandre. Noen elever kan også bare ha krysset av eller svart tilfeldig. Da gjenspeiler ikke prøveresultatet hva elevene kan. Det er viktig å finne ut hva som har skjedd under prøvetakingen og se om en forklaring ligger der. Videre kan noen elever ha lite ordforråd på førstespråket, eller de har vært mye borte og har derfor ikke fått tilstrekkelig med leseopplæring på førstespråket. Andre elever kan ha opplevd ting i nær fortid som forstyrrer deres evne til å konsentrere seg. Men noen elever kan også ha spesielle problemer med lesing og skriving. Dette kalles dysleksi eller spesifikke lese- og skriveproblemer. Fenomenet er ikke kjent i alle deler av verden, og blir beskrevet nærmere i siste del av veiledningen.

Noen av oppgavene er lette, mens andre er vanskelige for de fleste

Det er viktig å vite at ikke alle elevene som har vært med på utprøvingen, har fått riktig svar på alle prøvene. For 2. trinn er de prøvene som kommer først i heftet, lettere enn de siste. Oppgaven der elevene skal koble store og små bokstaver, ser også ut til å være lett for de fleste. Flere av skriftsystemene til minoritetsspråk i Norge bruker ikke latinske, men arabiske bokstaver, slik som arabisk, urdu, persisk, pashto og kurdisk. Noen har stavelsesskrift, slik som thai og tamil. Derfor blir oppgaven som for de latinske er å koble store og små bokstaver litt annerledes. For arabisk skriftsystem og systemene som bygger på denne, kobler en derfor en bokstav, slik den ser ut når den står fritt, med bokstaven slik den ser ut når den står først i ord. For thai og tamil, som har en kombinasjon mellom enkeltbokstaver og stavelser, skal en enkeltbokstav kobles med den stavelsen den opptrer i. For tredje trinn ser ordkjedene og setningslesingen ut til å være de letteste, mens det varierer for de andre delprøvene. Oppgaven der elevene skal dele ordkjeder opp i enkeltord, kan være uvant for mange elever. Noen har greid alt, mens andre ser ut til å ha hatt problemer med å forstå oppgaven. Det har derfor ikke vært oppgitt noen grenseverdier for denne. Fordi denne typen

⁴ Opplæringsloven § 2.8

oppgave brukes i de nasjonale prøvene for lesing, er det å vente at lærerne og elevene blir mer vant til dem etter hvert. Og for polsktalende elever, ser det ut til at prøven har vært grei. For dem blir det satt inn grenseverdier.

Hvordan skåre resultatene

Delprøvene skåres ved at læreren teller opp og noterer hvor mange oppgaver eleven har greid å gjøre korrekt. Hver enkelt oppgave teller like mye innenfor hver delprøve. Men læreren må være klar over at på delprøvene der elevene skal skrive første og siste bokstav, samt ordlesingsoppgavene, blir enkeltoppgavene vanskeligere etter hvert. Det er beregnet en skåreavstand fra gjennomsnittet som kalles et standardavvik⁵. De fleste elevene som har vært med på utprøvingen, befinner seg innenfor denne avstanden fra gjennomsnittet. Men rundt 20 % kommer under denne grensen. Det ser ut til at det kan være grunn til å gå nærmere inn på elever som skårer under dette avstandssmålet. Det blir derfor brukt som en nedre grense. Men dette er ingen standardisert grense. Den må bare betraktes som veiledende for elever fra språklige minoriteter.

Fasit for bokstavedikaten og ordlesingsoppgavene

Det er laget en fasit (rettemal) for hva som er rett svar på delprøven Bokstavediktat og de to ordelesingsprøvene på 2. trinn. For alfabetdikaten er rett bokstav uthevet og fargelagt og for ordlesingsoppgavene er rett svar uthevet og fargelagt. Norsk oversettelse av ordene står under oppgaveordene.

Hvilke bokstaver som er rett, når elevene skal skrive første og siste bokstav, eller koble bokstavene, sier seg selv ut fra instruksjonen. Speilvendte bokstaver er regnet som feil, selv om det er vanlig at barn speilvender bokstaver i starten. Bokstaver som ikke er korrekte, men som egentlig viser at elevene er gode til å høre språklyder, er regnet som feil her. Dette er litt urettferdig og går særlig ut over elever som skriver med ortografier som ikke er lydrete.

Delprøvene er ikke like vanskelige på alle språkene

Vær oppmerksom på at det er forskjellige skåringer for hvert språk. Det kommer sannsynligvis for en stor del av forskjellene i skriftsystemene. Men en kan ikke se bort fra at dette også kan ha noe å gjøre med antall timer elevene får til lese- og skriveopplæring, hva slags opplæring eleven får og har fått og hvilken sjanse foreldrene har til å støtte og hjelpe i leseinnlæringen. For at elevenes skårer ikke skal bli misforstått, er det viktig å vite hvordan skriftsystemet kan påvirke hvordan elevene leser og skriver i starten.

Gjennomsiktige og ugjennomsiktige ortografier

I noen skriftsystemer er det et entydig forhold mellom en bokstav og den språklyden⁶ som knyttes til bokstaven. Et godt eksempel på en entydig ortografi er tyrkisk. En bestemt bokstav kan stort sett bare leses på én måte. Ta for eksempel bokstaven 'c'⁷. På tyrkisk leses denne bokstaven grovt sagt på samme måte, uansett hvilke bokstaver den står sammen med. Og det er ingen andre bokstaver på tyrkisk som knyttes til den lyden som hører til 'c'⁸. På norsk, spansk, engelsk og vietnamesisk er det annerledes med 'c'. Den kan uttales enten som 's' i navnet Cecilie, eller som 'k' i navnet Carl. Og skal en elev skrive en 'k'-lyd på norsk eller spansk, uten å vite hvilken bokstav som er den riktige, kan hun eller han velge mellom bokstavene 'k' og 'c'. Tyrkisk er derfor mer forutsigbart, mer

⁵ Se ordlisten bak i heftet for nærmere forklaring av standardavvik.

⁶ For å demonstrere en språklyd på norsk, kan en prøve å si bokstavnavnet uten å uttale vokalen i navnet. Lyden til bokstaven 'p' blir omtrent som 'pø', sagt med kort vokal.

⁷ I denne veiledningen skrives bokstaver, ord og setninger mellom disse to tegnene ' ' når det er snakk om dem. Det er vanlig innen språkforskning. Det kan kanskje virke forvirrende når det blir gjort for bokstaver på vietnamesisk, fordi det brukes ekstra vokaltegn og tonetegn i denne ortografien. I diskusjonen av delprøven Bokstavediktat brukes det store bokstaver når det er snakk om bokstaver fordi det er dette som brukes i denne delprøven. Når norske ord står i parentes, brukes ikke tegn for å markere at dette er ord fordi det ikke skulle være til å misforstå. Urdu ord og bokstaver er heller ikke markerte i den norske teksten fordi det vil virke forvirrende.

⁸ Det er den samme språklyden som g-lyden i navnet George på engelsk eller j-lyden i ordet journalist.

gjennomsiktig enn de andre. Gjennomsiktighet handler altså både om hvilken språklyd en bokstav skal knyttes til når den leses, og hvilken bokstav en skal knytte til en bestemt språklyd når en skal skrive.

Et språk med en ortografi som regnes som svært flertydig, og derfor vanskeligere å forutsi for elever som lærer å lese og skrive, er engelsk. Forskjellen på engelsk og tysk for begynnerlesere har vært studert. Engelsklesende elever leser mer feil enn de tyske i fem-seks år.

Noen språk kan være relativt entydige i forhold til hvilken språklyd som knyttes til bokstaven(e) – slik som for den norske skj-lyden, /ʃ/. Her er det hvilken bokstav som denne lyden skal skrives med som er en utfordring. På polsk er det relativt mange bokstaver som er knyttet til relativt like språklyder, de såkalte hvislelydene (frikativene, se side 19 og 20). Bokstavene veksler også i forhold til om de skal uttales stemt eller ustemt alt etter uttalen av den bokstaven/(det bokstavparet) som står sist i et ord. Uttalen kan altså bli en annen enn for den språklyden bokstavene vanligvis forbindes med. Dette kan gjøre det vanskeligere å skrive riktig på polsk.⁹

Elevenes ordforråd

Prøvene er prøvd ut i flere runder for å sikre at elevene kjenner ordene. Men fordi elevene befinner seg i en språklig minoritetssituasjon, er det vanskelig å sikre at alle elevene faktisk kjenner de ordene som står i prøvene. Dersom elevene ikke kjenner ordene, kartlegger disse prøvene i større grad ordforråd enn leseferdighet. En skal også være klar over at eleven kan snakke en dialekt som avviker noe fra morsmålet standardspråk. I følge Wikipedia er det i dag ikke slikt mangfold av dialekter i Polen som i Norge. Dessuten snakker 97 % av befolkningen polsk¹⁰. Se forøvrig kommentarene under instruksjonen til prøvene på tredje trinn om dialekt og standardspråk. For å sikre at elevene skal være kjent med ordene, er flere av ordene som brukes i ordlesingsoppgavene, også brukt i de første delprøvene.

Dysleksi og spesifikke vansker

Prøvene er laget for at elever med lese- og skriveproblemer skal kunne oppdages og få hjelp tidlig. En type lese- og skriveproblem kalles for dysleksi. Hva dysleksi egentlig er, og hvilke elever det er som har dette problemet, diskuteres fortsatt blant forskere og fagfolk. Men det er i dag forholdsvis stor enighet om at dette lese- og skriveproblemet for mange elever handler om å ha vanskeligheter med noen av de minste bitene i språket¹¹. Det er snakk om å ha problemer med å oppfatte språklyder og forhold knyttet til disse språklydene. Men det snakkes også om problemer med mer generelle informasjonsprosesser og mulige problemer med å bearbeide synsinntrykk i hjernen. At det finnes et lese- og skriveproblem som skyldes biologiske forhold i hjernen, og at dette problemet ser ut til å kunne arves, er det også overveiende stor enighet om. Noen fagfolk snakker om *spesifikke* lese- og skrivevansker. Betegnelsen ‘spesifikke’ er brukt for å skille mellom det å bare ha problemer med lesing og skriving på et biologiske grunnlag, og det å ha flere læringsproblemer, gjerne ut fra en kombinasjon av årsaker.

Det har vært vanlig å snakke om dysleksi der hvor elevene ikke har tilleggsproblemer. Men en slik avgrensning diskuteres blant fagfolk i dag. Omfanget av vansker, og hvordan den enkelte eleven rammes, er ikke den samme for alle. Men det viktigste er at det nytter å gjøre noe for de aller fleste av elevene med lese- og skriveproblemer.

Dysleksi og to språk?

Er det dysleksi når en elev med et annet førstespråk enn norsk har problemer med å lese og skrive på norsk? Svaret er oftest: “nei, ikke uten videre”. I en startfase er det ofte vanskelig å lese på et språk der ordene er ukjente, og språklydene er andre enn dem en selv bruker. En slik lesing kan fort bli mekanisk og hakkete. Men dette er et problem som rammer alle i den samme situasjonen. Og det

⁹ <http://no.wikipedia.org/wiki/Polsk>

¹⁰ <http://no.wikipedia.org/wiki/Polsk>

¹¹ Høien 1999, Snowling og Nation 1997

er andrespråkssituasjonen som da er problemet. Kjennskap til norsk ordforråd, grammatikk, språklyder og uttale vil sannsynligvis hjelpe. Den pedagogiske hjelpen her, må derfor bli en annen enn om problemet er dysleksi. Om eleven i en periode skriver norsk med påvirkning fra førstespråket, her polsk, for eksempel med mange bøyningsendelser i ett ord, der en på norsk ville ha flere enkeltord, er heller ikke dette dysleksi. Det regnes som normalt. Men hvis skrivemåten etter hvert ikke nærmer seg norsk skrivemåte, kan det være grunn til bekymring.

Om en elev har dysleksi på førstespråket (morsmålet) vil eleven da også ha lese- og skriveproblemer på norsk? Både erfaring og teoretiske forklaringer sier: “ja, stort sett”, men dysleksien kan komme til uttrykk på en annen måte på norsk enn på morsmålet. Det kommer blant annet an på morsmålets ortografi og hvordan morsmålet er laget, sammenlignet med norsk. Trolig kommer det også an på hvor godt eleven etter hvert mestrer lesingen på førstespråket. En del leseferdighet kan overføres. Forskerne diskuterer hvor mye. Men mange enspråklig norsk dyslektiker har sukket over å måtte streve med lesing og skriving på nytt, når de har begynt med fremmedspråket engelsk. På polsk rapporteres det at en først og fremst finner dyslektikere ut fra at de har store problemer med rettskrivning (Szczerbiński 2003).

Antakelsen at dysleksien vil vise seg på begge språkene, er bakgrunnen for at det kan være en hjelp å undersøke elevenes leseferdigheter også på norsk. Forutsetningen er da at elevene har et minimum av kjennskap til norsk, og ikke vil få en følelse av nederlag ved at en kartlegger dem på norsk. Se forøvrig Bøyesen (2006 og 2008).

Hva skal kartleggingsprøvene forsøke å finne ut om elevene?

Delprøvene skal prøve å måle om elevene kan ting som har sammenheng med lesing. De fire første delprøvene for andre trinn krever ikke at elevene kan lese eller å skrive flytende. Delprøvene skal måle om elevene kan kjenne igjen bokstaver og oppfatte språklyder i ord. Prøvene skal i stor grad forsøke å avspeile fonologiske ferdigheter. Ordlesingsoppgavene skal måle hvor godt elevene kan lese enkeltordene.

Bokstavdiktaten prøver ikke å kartlegge om elevene kan alfabetet på rams. En leseforsker (Geva 2000) har undersøkt elever som lærer å lese på to språk samtidig. Hun har funnet at elever som kan ett alfabet allerede, ser ut til å overføre kunnskapen uten å lære neste alfabet på rams. Å ikke kunne rekkefølgen på et bestemt alfabet, er derfor ikke noe tegn på problemer for tospråklige elever. Men de fleste elever vil etter hvert lære å kjenne igjen, kunne navnet på og høre forskjell på bokstavene. I prøven er bokstavene satt opp slik at elevene kan bli lurt av bokstaver som ligner på den læreren sier, enten fordi bokstavene er like i utseende, eller fordi bokstavnavnene høres like ut.

Innenfor én tradisjon i norsk leseopplæring regnes det for viktig å gjøre elevene bevisste de språklydene som er knyttet til bokstavene. Det gjelder skriftsystemer som bygger på språklyder, slik latinske og arabiske ortografier gjør. Når elever skal høre lydene i ord, ønsker en at de kan høre rekkefølgen og sammensetningen av slike lyder. Når elevene skal lese, regner en at det er en god hjelp å kunne trekke sammen slike språklyder til ord.

Det er også sammenheng mellom den språklyden bokstaven står for, og navnet på bokstaven. Lydene er lettest å demonstrere for bokstaver som det tar litt tid å uttale, for eksempel alle vokalene halvvokaler og konsonanter, som for eksempel /j/ og /l/. ‘På albansk er navnet på bokstavene veldig likt språklydene de representerer. På tyrkisk er navnene også mer konsistente enn på norsk. Konsonanten K, kalles *ke* ikke *kå* og L kalles *le*, ikke *el*. Dersom en elev i stor grad forveksler bokstaver som ligner hverandre i lyd etter at han eller hun har fått begynneropplæring, kan dette henge sammen med at eleven har fonologiske problemer.

De to delprøvene der elevene skal finne og skrive den første og den siste bokstaven, blir en måte å måle det som kalles fonologisk bevissthet eller lydutvikling på. Generelt regner en at den fonologiske utviklingen går fra å oppfatte første, så siste og etter hvert lydene/bokstavene i midten

av et ord¹². Dette har bestemt rekkefølgen av delprøvene. Denne vanskegraden ser også ut til å stemme med hvordan elevene har greid oppgavene. For ordlesing er det lagt inn ord som starter og slutter likt med det ordet som er riktig. Krysser elevene av for slike ord som ligner, kan dette tolkes som at elevene oppfatter lydene først i ord, men kanskje ikke sist i og i midten av ord. I den norske kartleggingsprøven utgitt av Læringssentret (Kartlegging av leseferdighet, 2. klasse, 2000) tilsvarer orddiktatene der delprøvene der elevene skal skrive første og siste bokstav i et ord. Men den norske diktaten er generelt vanskeligere for elevene, fordi det kreves at de skal skrive hele ordet rett, for å få oppgaven rett.

Prøvene på tredje trinn skal prøve å måle hvor godt elevene kan lese tekst. For tredje trinn er det også tatt med en prøve som skal måle hvor godt elevene kan lese og oppfatte enkeltord. Det er ordkjedeoppgaven.

Hvor sikre er prøvene og grensene for tospråklige elever?

Alle som bruker disse prøvene, må vite at dette er rådgivende, og ikke grenser basert på standardiserte utvalg. For det første er ikke elevene trukket tilfeldig. Det er valgt ut etter det som har vært praktisk mulig. Det er ikke mulig å si sikkert at disse elevene representerer alle de tospråklige elevene som får leseopplæring på de forskjellige språkene. For det andre er det relativt få elever med fra noen av språkgruppene i undersøkelsen. For det tredje er det spørsmål om prøvene fanger opp det de skal. Det gjelder både leseferdighet og dem som har problemer. Fordi prøvene bygger på de norske prøvene, ser det ut til at de ganske stor grad måler leseferdighet. Tospråklige lærere har også oppgitt hvordan de synes elevene leser og resultatene stemmer relativt godt. Vanskeligere er det å si at prøvene fanger opp elever med problemer. Grensene er satt foreløpig. De blir undersøkt ved at alle de elevene som er med i utprøvingen, som det ser ut til at det er bekymring for, blir undersøkt nøyere. Tospråklige læreres vurdering, skolens vurdering og mulige tiltak, eventuelt foreldres bekymring blir sammenlignet med elevenes resultater på kartleggingsprøvene på morsmål og, hvis mulig, også på norsk.

Dette er tospråklige elever, så det er viktig å få vite hvordan elevene leser eller skårer også på norsk. I noen tilfeller har elevene skårer på norske prøver som er over de kritiske grensene som er satt der. Da skulle det ikke være noen grunn til bekymring for at elevene har lese- og skriveproblemer i sin alminnelighet.

Men for noen elever er skårene relativt lave på kartleggingsprøver på begge språk. Andre elever er kommet for kort til at det tilrådelig å ta norske prøver, morsmålsprøvene er tatt, og noen av disse elevene skårer lavt på morsmålsprøvene.

For de to siste gruppene med elever som har hatt lave utslag på én av delprøvene og altså lave skårer på førstespråket, er skolene blitt kontaktet. Det ser ut til å være relativt godt samsvar mellom skolenes og lærernes bekymring og utslag på prøvene. Unntaket er utslag bare på enkeltprøver, for noen få elever.

For noen elever kan skårene på norsk være lavere i forhold til grensene, enn på førstespråket. Da må skolen kunne anta at det er språkutviklingen på norsk som er utfordringen, ikke lesing og skriving i og for seg. Noen elever er undersøkt med andre prøver. Det har vært for å kunne bekrefte om det er grunn til bekymring. Så langt ser det ut til at det er ganske godt samsvar, og at prøvene kan brukes til å fange opp bekymrings elever med de grensene som er satt. Forutsetningen er selvfølgelig at læreren følger instruks og veiledningen.

Når er det grunn til bekymring for lesingen til en bestemt elev?

Hvor absolutte er de nedre grensene? Må en elev ligge under nedre grense på én eller flere delprøver på morsmålet før det er snakk om bekymring?

¹² Ehri (1991)

Svaret er at det kommer an på. Det kommer an på hvilken prøve det er utslag på, og hvordan eleven skårer ellers. Noen elever kan ha blitt forstyrret eller har misforstått én av oppgavene, men kan ha greid alle de andre tilfredsstillende. Elevene kan også bli trøtte mot slutten, slik at de har fungert dårligere på den siste delprøven. Før øveoppgavene ble innført, var det også mange elever som trolig feilberegnet tiden på koblingsoppgaven. Én av elevene som har vært med på utprøvingen, misforstod trolig delprøve 4, og for henne var ikke skolen bekymret. For elever som har mange utslag, altså at resultatene på flere delprøver er under den oppsatte grensen, kan en trolig være sikrere på at eleven har problemer. Og hvis det synes å være sammenheng i problemene, for eksempel den samme typen språklydsforvekslinger, kan en være sikrere på å ha avdekket et problem. Å tolke elevenes resultater ut fra én enkelt prøve er heller ikke forsvarlig. Den farligste prøven her er delprøve 3. Det er den som består i å koble bokstaver eller bokstavtegn. Den har minst sammenheng med de andre prøvene. Her kan elever som det ellers er bekymring for, både ha høye og lave skårer. For de andre delprøvene er sammenhengen (korrelasjonen) relativt stor. Men en må generelt være forsiktig med å tolke resultatene absolutt.

Elevenes resultater på norske kartleggingsprøver kan hjelpe til med tolkningen

Fordi elevene er tospråklige, må lærerne samarbeid om å vurdere elevenes resultater i lesing både på norsk og morsmålet. Det kan være lite ordforråd på morsmålet som gjør at en elev har vansker med morsmålsprøven, uten at det er snakk om spesielle problemer. Lærerne må likevel ikke bare ta norske kartleggingsprøver mekanisk på tospråklige elever. Har elevene nettopp kommet til landet, eller er kommet kort i sin norske språkutvikling av andre grunner, kan en slik mekanisk kartlegging bare gi elevene nederlagsfølelse uten at en får vite noe særlig om deres leseferdigheter. Men noen elever kan også lese på norsk. De kan ha overført sine ferdigheter i lesing til norsk når de har lært å lese på morsmålet. Noen kan også ha fått parallell undervisning på begge språk. Da kan det være forsvarlig å kartlegge elevenes leseferdigheter også på norsk. Har en elev ingen utslag på kartleggingsprøver på norsk, bare på morsmålsprøvene, er det som nevnt ingen grunn til å tro at eleven har dysleksi eller spesifikke lese- og skrivevansker. En kan ikke sammenligne de norske prøvene og morsmålsprøvene direkte. Det er fordi gjennomsnittsskårene og de rådgivende kritiske grensene for på morsmålsprøvene ligger under de kritiske grensene på norsk. Morsmålsprøvene ser ut til å være vanskeligere enn de norske prøvene, selv om de er laget på den samme måten. Dette kan igjen ha sammenheng med elevenes minoritetsspråklige situasjon, med antall timer elevene får til lese- og skriveopplæring, hva slags opplæring de får og hvilke muligheter foreldrene har til å støtte og hjelpe i lese- og skriveopplæringen.

Elever som kommer i løpet av skoletiden

Elevene som har vært med i utprøvingen på polsk, har stort sett gått i mottaksklasser. Deres samlede skårer ligger også over skårene til elever med andre morsmål som har vært lengre tid i Norge. Prøvene har vært lette for dem. For en polsktalende elev som har vært i Norge en stund, må en forvente lavere skårer.

Det er også laget prøver for et kombinert fjerde og femte trinn på noen språk, men foreløpig ikke på polsk.

Drøfting av de enkelte delprøvene

2 trinn

Delprøve 1. Bokstavediktaten

Å se om elevene kan kjenne igjen, se og høre forskjell på bokstaver

Dette ser ut til å være en delprøve som kan fange opp elever med problemer. En ser av de foreløpige resultatene at prøven ser ut til å være lett for de fleste elevene på alle språkene. Omtrent hver femte av alle elevene på trinn to har greid alle oppgavene. Gjennomsnittsskåren ligger rundt 16 og 17

bokstaver på de fleste språkene. På polsk ligger den på 19. I første omgang kan det være grunn til bekymring dersom en elev har utelatelser, forvekslinger og feil på denne delprøven. Dette ser også ut til å gjelde for polsk. Er eleven kommet kort i sin leseutvikling, ser det ut til at han eller hun ikke rekker gjennom alle oppgavene.

Det er viktig å vurdere hvilke forvekslinger elevene har gjort. Om læreren dikterer med språklyden og ikke bokstavnavnet innenfor en ortografi med flere bokstaver knyttet til samme lyd, kan elevene lett forveksle. I bokstavediktaten er det ikke lagt opp til at elevene skal kunne forveksle bokstaver som er knyttet til den samme språklyden på polsk. I utgangspunktet skal en være oppmerksom på elever som forveksler bokstaver som er knyttet til relativt like språklyder. En skal imidlertid også være klar over at noen bokstaver og språklyder ser ut til å være vanskeligere å skille fra hverandre enn andre. Friksjonslydene på polsk, ikke minst de som betegnes som bløte eller harde, kan høres like ut for en begynnerleser.

Bokstaver som er lette å forveksle

Det er ikke mange forvekslinger her på polsk, men noen av elevene som er kommet relativt kort, forveksler bokstavene M og N.

Påvirkning fra norsk?

Mange av de tospråklige elevene med morsmål som bruker et latinsk alfabet, har krysset av for bokstaven O når læreren har sagt navnet på bokstaven U på førstespråket. Det ser ut til at de kobler den norske bokstaven til språklyden på morsmålet. Det gjøres for andre bokstaver også.

Elever kan også utelate bokstaver som er mer sjeldne enn andre bokstavene i skriftsystemet. Det behøver ikke gi grunn til bekymring.

Forvekslinger som bare gjøres av elever som har fonologiske problemer?

Det er ikke vanlig å finne store forskjeller i feilmønstre blant elever med og elever uten problemer. Foreløpig ser det ut til at bekymrings elevene på polsk så vel som for de andre språkene i denne utprøvingen, også forvekslet det som var lett å forveksle, men hadde andre forvekslinger i tillegg.

Delprøve 2. Å skrive den første bokstaven i et ord

Dette er en delprøve som ser ut til å være omtrent like lett som den foran. Også her greide omtrent hver femte av alle elevene alle oppgavene. Gjennomsnittsverdiene ligger mellom 8 og 10 rette bokstaver for alle språk, for polsk på 10. En del av elevene har speilvendt bokstavene. Det er vanlig for elever tidlig i utviklingen. Flere har skrevet I for J. Disse språklydene er svært like.

Det er i første omgang grunn til bekymring dersom en elev har mange feil også på denne prøven. Likeledes er det viktig å se hvilke bokstavforvekslinger elevene har gjort.

Forveksling av bokstaver som representerer samme språklyd

Noen forvekslinger kan være ubetydelige i forhold til lese- og skriveproblemer. Det gjelder særlig forveksling av bokstaver som representerer samme språklyd. Når elever gjør slike feil tidlig i skriveutviklingen, kan det like gjerne være et tegn på at elevene er kommet ganske langt. Det kan bety at de hører og har oppfattet den riktige språklyden, slik som når de skriver 'rs' for 'z'.

Felles feiltyper i delprøve 1 og delprøve 2?

Ellers ser det ut til at bokstaver som var vanskelige for en del av elevene i bokstavediktaten også var vanskelige i denne delprøven. Som nevnt gjør de fleste elevene få feil i bokstavediktaten på polsk, men de som har relativt mange feil, har noen av de samme forvekslingene som J for Ł .

Delprøve 3. Å koble store og små bokstaver

Som allerede nevnt har denne delprøven den laveste korrelasjonen med de andre prøvene. En kan derfor regne med at den fanger opp andre ting enn dem.

Dette er en prøve som ser ut til å være relativt lett for de fleste elevene, inkludert elever som snakker polsk. Mange har greid alle oppgavene, men elever som er kommet kort i lesing og skriving, rekker ikke å komme gjennom alle oppgavene.

For de øvrige språkene gjelder at noen lærere har reagert på at en del begynneropplæringen i dag bare foregår med store bokstaver. Lærere som vet at elevene ikke har erfaring med små bokstaver, bør ha dette i tankene. Ut fra resultatene fra utprøvingen ser det ut til at det kan det være grunn til bekymring dersom en elev arbeider langsomt og derfor kommer kort på denne delprøven. I denne delprøven er det relativt få forvekslinger for alle språkene. Så har en elev flere forvekslinger, kan dette også gi grunn til uro. Noen av forvekslingene er likevel helt vanlige. Ca 40 % av alle elevene som leser med latinske bokstaver, forvekslet stor og liten 'L'¹³. Mange av de polske elevene har korrigert seg selv i ettertid her. En forveksling som ellers har vært vanlig i denne delprøven, er forveksling av bokstavene 'b' og 'd', både som små og som store bokstaver. Elever som er kommet både langt og kort på andre delprøver, ser ut til å kunne forveksle 'b' og 'd'.

Delprøve 4. Å skrive den siste bokstaven i et oppgitt ord

I denne delprøven er det påfallende forskjeller mellom språkene. Lettest har den vært for elever som snakker spansk, tamil eller tyrkisk. Omtrent hver tredje av alle disse elevene har alt rett på denne prøven, mens det bare er én eneste elev, og dermed under én prosent, av de vietnamesisktalende elevene som har alt rett. Enda verre ser dette ut til å være på thai. Dette må ha noe med ortografiene å gjøre. Det er langt vanskeligere å høre hva som er rett bokstav på thai og vietnamesisk enn på tyrkisk. Det kan være grunn til bekymring dersom en elev har greid *relativt* få oppgaver her. Det betyr at en bare må sammenligne med elever i den samme språkgruppen. For polsk er det særlig 'z' som kan forveksles med andre bokstaver for den samme lyden, altså 'rz'. Noen elever har forvekslet bokstaver for særlig nærliggende språklyder, som 'z', 'sz' eller 'z' for 'ż'. Andre elever har skrevet 'p' for 'b'. Mange forvekslinger, ikke minst om elevene ser ut til bare å høre den første og ikke den siste språklyden i ordet, eller mange utelatelser, kan gi grunn til bekymring.

Delprøve 5. Ordlesingsoppgaven å sette kryss på bildet for et skrevet ord

Vær oppmerksom på at ordlesingsoppgavene er de vanskeligste. For ortografier som er relativt ugjenomsiktige blir ordene vanskeligere å forutsi for begynnerleserne. Men for polsk skulle det være relativt lett å avkode disse enkeltordene. De gjennomsnittlige resultatene er da også som for den gjennomsiktige ortografien tyrkisk.

En skal videre være klar over at sjansen for å få rett ved gjetting og rask avkrysning gjør at elevene kan skåre så høyt at de kommer over kritisk grense uten å ha lest ordene. Dersom en elev har minst tre feil på rad, kan det være at han eller hun har gjettet. Da bør læreren også vurdere hvordan eleven har gjort det på de andre delprøvene, og hvor flink læreren selv mener eleven er i ordlesing.

Delprøve 6. Ordlesingsoppgaven å sette kryss på ordet til et tegnet bilde

Det som gjelder for delprøve 5 gjelder også for delprøve 6. Elevene kan gjette og få riktig svar ved tilfeldighet dersom de bare krysser av i full fart, uten å lese.

Forveksling av ord som ligner hverandre av utseende

Forvekslingene av ord som ligner hverandre, kan forklares ved at elevene prøver å lese hele ord, men ikke har helt presise ordbilder ennå. De krysser av for ord som ligner på hverandre. På dette trinnet ser slike forvekslinger ut til å være del av den normale leseutviklingen.

¹³ Fonten på vietnamesisk er en serif-font, altså med små tverrstreker på bokstavene. Det kan ha hjulpet de vietnamesisktalende elevene til i mindre grad å forveksle stor og liten L. Det er bare 11 % av dem som har gjort denne forvekslingen.

Drøfting av delprøven for 3. trinn

I disse delprøvene er det antall rette som telles opp for hver elev. Feilmønstre blir ikke drøftet for hver delprøve, men oppgavene er laget slik at den eleven som ikke leser nøyaktig, vil ha lett for å bli lurt av svaralternativene. Den eleven som leser langsomt, vil ikke komme særlig langt.

Riktig svar gir seg selv for den som kan lese på morsmålet, men det er satt opp en fasit for at norske lærere som samarbeider med tospråklige lærere, også kan få en oversikt.

Det har vært meningen å lage delprøver som stiger i vanskegrad. Tekstene blir lengre for hver delprøve. Men tekstmengden for alle oppgavene til sammen er størst for delprøven Gåter. Det kan være forklaringen på at noen av elevene har den laveste gjennomsnittsskåren på delprøven Gåter med arabisk skrift. Delprøvene 3 og 4 ser ut til å ha vært omtrent like vanskelige for elevene i de andre språkgruppene. De ser videre ut til å måle litt forskjellige sider ved lesing. Korrelasjonen mellom dem er ganske høy, men ikke den høyeste mellom de forskjellige delprøvene.

Delprøve 1. Ordkjedeoppgaven

Denne delprøven har vært ny, men for polsk settes det opp grenseverdier fordi det var relativt liten spredning på skårene. Elevene som har tatt prøven på polsk, ser ut til å greie denne prøven relativt greit, men det ser ut til å være vanskeligere å få alt rett på denne, enn på de andre delprøvene med tekstoppgaver.

Delprøve 2. Setningslesing

Opgavene er laget slik at de skal bli vanskeligere mot slutten. Det ser ikke ut til å være noen spesielle problemer for elevene som har lest på polsk. For muslimske elever kan tegningen av en kino kanskje forveksles med en moské. Da er det bildet, og ikke feillesning, som lurer dem.

Delprøve 3. Gåter

Hvis elevene har skrevet kryss istedenfor å trekke streker, fordi læreren ikke har vært nøye med å lese instruksjonen, vil det ikke være mulig å rette denne delprøven.

Også disse oppgavene er laget slik at det skal bli vanskeligere mot slutten. Men oppgave 5 kan lure noen. Tomaten er satt inn for å distrahere i forhold til bananen som kan være gul eller grønn. I norsk hushold bruker en for det aller meste røde tomater. Men det er en viss mulighet for at noen elever også har tenkt at tomater blir spist grønne, og har kryssset av for en tomat. Det er vanskelig å vite dette uten å spørre elevene, for de kan også bare ha valgt det nærmeste bildet, uten å ha lest så nøye.

Delprøve 4. Fargelegging

I denne delprøven er setningen midt i teksten den vanskeligste. Det er derfor å vente at mange elever ikke får med seg at klærne til én av jentene har den samme fargen som brusen til gutten. Å få med seg at både kronen og sandalene skal farges, ser det også ut til at har vært vanskelig for mange elever. Læreren må være klar over at det ser ut til å være spesielt lett å kikke etter andre elever på denne delprøven.

En liten ordliste med fagord og nærliggende uttrykk

Distraktor Noe eller noen som forstyrrer. I denne sammenhengen kan en si “lure-ord” eller “feller”. Det er laget ord som har en del bokstaver felles med de riktige ordene i oppgavene, og det er laget bilder som viser deler av teksten. Elever som ikke leser hele ordet eller hele teksten, kan bli “lurt” og oppdaget.

Dysleksi Et fagord for det å ha spesielle problemer med å lese og skrive. Denne betegnelsen kommer fra gresk. ‘Dys’ (gresk: ‘dus’) betyr noe som ikke er som det skal, mens ‘leksis’ betyr ‘lesning’. Verbet som denne formen er dannet av, kan bety både ‘lese’ og ‘snakke’. ‘Leksi’ betyr også ‘ord’ på gresk. Så leseren kan møte både forklaringen ‘vansker med å lese’, ‘vansker med å snakke’ og ‘vansker med ord’. En trodde tidlig at ‘dysleksi’ hadde noe med synet å gjøre. Derfor ble dyslektikere også kalt ‘ordblinde’. I dag regner mange fagfolk at dysleksi skyldes et fonologisk problem (se fonologisk). I denne veiledningen er dette lese- og skriveproblemet diskutert spesielt.

Fenomen Noe som viser seg og opptrer. Det er gjerne noe mennesker kan observere. Det er slike ting som forskere studerer. Det kan være sykdom, lys på himmelen, forurensning, eller lignende.

Flytende Rennende, går av seg selv. En elev kan snakke eller lese flytende.

Fonologisk Noe som har med de minste enhetene (fonemene) i språket å gjøre. I denne veiledningen er betegnelsen ‘språklyder’ brukt fordi dette regnes som et kjent ord. Men noen språkforskere (Lieberman, 1997) snakker også om artikulatoriske *bevegelser*, som griper inn i og delvis dekker hverandre, som de minste språklige enhetene. Slike sammensmeltete enheter av bevegelse og lyd er det ikke lett å høre, eller få tak i for begynnerlesere. Her er det lagt vekt på at språklyder ikke er helt det samme som bokstaver. I ordet ‘hvem’ på norsk, er det fire bokstaver men bare tre språklyder fordi ‘h’-en er stum. På albansk er bokstaven ‘ë’ ofte ikke knyttet til noen egen språklyd, men gjør at vokalen foran den, i det samme ordet, blir lang. På den samme måten forlenger yumuşak g (ğ) ofte vokalen foran i ordet på tyrkisk. Slik kan det bli flere bokstaver enn lyder også i albanske og tyrkiske ord. På urdu droppes korte vokaler i skrift, så for mange ord blir det færre bokstaver enn lyder på urdu. Innen språkforskning har en enda finere skiller mellom begrepene, men det blir ikke diskutert her.

Fonologisk bevissthet Bevissthet om

1. at språklydene i ord kan være like eller forskjellige
2. at ord kan deles inn i mindre enheter: *stavelser*, *opptakt og rim* og *språklyder (fonemer)*. Ordet ‘stave’ har to stavelser: /sta-ve/, én opptakt og ett rim: /st-ave/, og fem språklyder /s-t-a-v-e/
3. at språklyder kan forenes (føres sammen, syntetiseres) til stavelser og ord

Forskerne diskuterer hvor mye fonologisk bevissthet elevene må ha for at de skal greie å lære å lese, og hvor mye bevissthet elevene utvikler underveis, mens de lærer å lese. I en alfabetisk skrift er det også viktig at elevene har forstått det en kaller det alfabetiske prinsipp og har det mange kaller ortografisk bevissthet:

4. at bokstaver kan representere språklyder og ord

Hukommelse Minne. Det å huske. En kan dele hukommelsen inn i et langtids- og et korttidsminne. Fra det ene henter vi fram informasjon, mens vi bruker det andre til å ta inn, eller jobbe med, informasjon i øyeblikket. Ting som læres, går fra korttids- til langtidsminnet. Mange psykologer snakker om *arbeidsminnet* istedenfor korttidsminnet.

Kartlegging Å finne ut av et terreng eller landskap. Kartlegging av leseferdighet betyr å finne ut av elevenes leseutvikling. Det engelske ordet er “screening”. Det er en første undersøkelse av en elev eller elevgruppe for å fange opp dem en mistenker kan ha problemer. *Testing* og *diagnostisering* er mer omfattende undersøkelser og gjelder stort sett én elev om gangen. Tester er ofte standardiserte (se dette). Lærerne kartlegger, mens spesialpedagoger og rådgivere i Pedagogisk psykologisk rådgivningstjeneste pleier å diagnostisere og eventuelt teste.

Korrelasjon Et statistisk mål som sier noe om sammenheng mellom resultater. Når det er korrelasjon mellom to delprøver vil elever som har høye skårer på den ene delprøven også har høye skårer på den andre, mens elever med lave skårer på den ene, vil ha lave skårer også på den andre. En regner at delprøvene da måler noe av det samme.

Ortografi Opprinnelig betyr ordet rettskrivning og stavemåte.

Prøve Et ord som dekker mange måter å få tak i elevenes kunnskaper på. Her brukes ordet 'prøve' om kartleggingsmaterialet. Det er én prøve for hvert trinn, mens hver prøve er delt inn i seks eller fire **delprøver**. Hver delprøve har flere **oppgaver**. Første kommer et par **øveoppgaver**. Én øveoppgave står ikke som ledd i en spesiell delprøve, men kommer foran delprøver med begrenset tid. Den øveoppgaven skal gi elevene en følelse av hvor lenge ett minutt varer.

Rettemal/fasit Mønster eller modell som viser læreren hva som er riktige svar på oppgavene. For den som kan førstespråket, vil svarene stort sett gi seg selv, bortsett fra svarene på bokstavediktaten.

Standardavvik Et statistisk mål som sier noe om hvor stor spredning eller forskjell det er på elevenes resultater.

Standardisering Noe en gjør ut fra teorier i statistikk for å kvalitetssikre prøvene. En standardisering innebærer at man kan sammenligne elever som tar prøven, med de elevene som først har vært med i utarbeidingen av den. En sier at de elevene som er valgt først, i det en kaller utvalget, representerer de elevene som skal prøves eller testes etterpå. Det er for at elevene i utvalget ikke skal være spesielle (ekstra rike, ekstra fattige, ekstra ukonsentrerte osv). Er elevene i utvalget for spesielle, kaller en utvalget skeivt. Vanligvis skal elevene i utvalget velges ut på en statistisk riktig måte (tilfeldig). Det bør også være mange nok elever i utvalget. Kartleggingsprøvene på norsk (Læringssentret, 1997 og 2001) er standardiserte.

Spesifikk Særegen eller typisk (som ikke henger sammen med andre ting).

Tiltak Er definert i heftet: Tiltak og idéer. Det handler om det en kan gjøre, eller gjør, for å hjelpe elevene. 'Å taka til' betyr 'å begynne' på norsk. Det vises også til Hauge (2004) og Bøyesen (2004 og 2005) for generelle pedagogiske tiltak.

Fasiter (Rettemaler) 2. trinn

Delprøve 1. Bokstavediktat

A	E	Å	I
Ł	L	R	N

1	B	T	P	D
2	K	G	Ż	H
3	C	S	Ś	Z
4	B	P	W	F
5	B	P	D	G
6	I	J	U	Ł
7	Ś	Z	S	Ż
8	B	N	V	M
9	O	U	C	G
10	A	Ń	N	Z
11	W	Y	F	T
12	E	U	O	I
13	D	L	H	T
14	F	G	P	K
15	J	L	R	Ł
16	U	Ę	I	Y
17	C	Z	Ć	X
18	Y	Ó	O	Å
19	C	S	Ż	Ś
20	S	Ż	Ś	F

Delprøve 2. Å skrive den første bokstaven i et ord

25.nos	nese	n
26.but	sko	b
27.kot	katt	k
28.lina	tau	l
29.most	bro	m
30.pasek	belte	p
31.okno	vindu	o
32.rybak	(en som) fisker	r
33.łóżko	seng	ł
34.żaba	frosk	ż
35.tort	kake	t
36.jajko	egg (fl tall)	j

Delprøve 4. Å skrive den siste bokstaven i et ord

25.lód	iskrem	d
26.gęś	gås	ś
27.mur	mur	r
28.pies	hund	s
29.nóż	kniv	ż
30.chleb	brød	b
31.balon	ballong	n
32.schody	trapp	y
33.motyl	sommerfugl	l
34.ołówek	blyant	k
35.wiadro	bøtte	o
36.pomidor	tomat	r

Deprøve 5. Ord til bilde

1	dłoń hånd	dom hus	samochód bil	gwiazda stjerne
2	lew løve	lekarz lege	tygrys tiger	nożyczki saks
3	nóż kniv	nos nese	usta munn	widelec gaffel
4	róża rose	chmura sky	ryba fisk	ptak fugl
5	wiadro bøtte	liczba tall	kura høne	lina tau
6	pieniądze penger	kot katt	pies hund	książka bok
7	samolot fly	tygrys tiger	komórkowy (mobil)telefon	list brev
8	łóżko seng	stół bord	lampa lampe	papryka paprika
9	mysz mus	kot katt	mydło sepe/såpe	klucz nøkkel
10	bałwan snømann	ciasto kake	banan banan	balon ballong
11	droga vei	głowa hode	samochód bil	jabłko eple
12	pałac palass	palec finger	stopa fot	namiot telt
13	flaga flagg	lodówka kjøleskap	garnek gryte	garnuszek/ filiżanka krus/kopp

14	flaga flagg	fala bølge	księżyc måne	balon ballong
15	oko øye	ognisko bål	ołówek blyant	kartka ark
16	pasażer passasjer	parasol paraply	kanapa sofa	słońce sol
17	dziewczyna jente	słońce sol	ptak fugl	drzewo tre
18	samolot fly	samochód bil	statek skip	gruszka pære
19	książka bok	lina tau	gwiazda stjerne	księżyc måne
20	lód iskrem	lodówka kjøleskap	kuchenska komfyr	jabłko eple

Delprøve 6. Bilde til ord

Delprøven

1	kogut hane	kod kode	tok gang, løp	kot katt
2	mól møll	mur mur	mysz mus	mróz frost
3	ląd land	lać helle, skjenke	las skog	laska stokk
4	kuna mår	kura høne	kum gammel venn	kuna mår
5	koło hjul	kokos kokos	kolor farge	łów jakt
6	nos nese	most bro	mowa tale/språk	motek ¹⁴ trådsnelle/ spole

7	oko øye	owca sau	okno vindu	osa veps
8	dom hus	dość nok	dno bunn/ grunn	dłoń hånd
9	banan banan	bałwan snømann (bølge?)	balon ballong	bałagan rot, uorden
10	jako som	jabłko eple	jajko egg	jasno lyst/klart
11	zegar klokke	gazeta avis	garnek gryte	garaż garasje
12	laska stokk	lalka dukke	latarka lommelykt	lampa lampe
13	mysz mus	mydło såpe/sepe	motyl sommerfugl	dłuto meisel
14	drzwi dør	drzewo tre	drewno ved	drwić spotte/håne

¹⁴ (Szpulka z niciami) står i parentes under oppslagsordet motek i Soleng og Soleng.

15	piołun malurt	piorun lyn	pieróg pirog/ravioli	piano piano
16	ogórek agurk	ołówek blyant	cukierek gotteri	okulary briller
17	począć begynne/skape	poczuć føle/merke	pociąg tog	podczas i løpet av
18	drapać klore (skrive)	danina avgift/skatt	drabina stige	dynia gresskar
19	dres treningsdrakt	deszcz regn	drzewo tre	dentysta tannlege
20	but sko	bułka rundstykke	buzia munn (anatomisk: usta)	butelka flaske
21	gwiazda stjerne	gałązka kvist	gniazdo reir	gwizdać plystre
22	żaba frosk	zabawki leker	żyrafa sjiraff	zapalka fyrstikk

Fasit og oversettelser for prøver på 3. trinn

Delprøve 1. Ordkjeder

• pies auto las	hund bil skog
• kura dom woda	høne hus vann
• lis płot kasa	rev gjerde kasse
1. krowa lina zupa	ku tau suppe
2. głowa sklep rak	hode butikk kreps
3. lalka pociąg nuta	dukke tog note/melodi
4. nos woda kot	nese vann katt
5. tata cena lis	pappa pris/verdi rev
6. noga lampa sok	bein lampe saft/juice/most
7. banan ząb pasek	banan tann finger
8. koło nitka pan	hjul tråd mann
9. lody sroka kino	iskrem skjære kino
10.mydło szafa koń	såpe skap hest
11.okno but ptak	vindu sko fugl
12.waza obraz pani	vase bilde/maleri du
13.palec dzień auto	finger dag bil
14.droga ucho notes	vei øre notisbok
15.słoń zeszyt lampa	elefant skrivebok/hefte lampe
16.kawa lew stopa	kaffe løve fot
17.trawa igła narty	gress nål ski(flertall)
18.tata garnek lina	pappa gryte tau
19.statek las klucz	skip skog nøkkel
20.klocek niebo pies	(liten)kloss himmel hund
21.gruby zegar most	tykk klokke bro
22.znak owca szalik	tegn/kjennetegn sau (lite)skjerf/sjal
23.rower kasa szkoła	sykkel kasse skole
24.mama flaga guma	mamma flagg gummi

Delprøve 2. Setninger

A Maria tegner.

B Her ser du to mus.

- 1 Ala løper.
- 2 Olek skriver i en bok.
- 3 Her er tre epler.
- 4 Kasia sitter på en hest.
- 5 I butikken er det mange fugler.
- 6 Dette er to fine fisker.
- 7 Skoen er ødelagt.
- 8 Jola hjelper far med å bake en kake.
- 9 Henryk takker for en fin presang.
- 10 Det er morgen og alle elevene går til skolen.
- 11 Andrzej kom aller først til bussen.
- 12 Sandra liker å spise når hun kommer hjem fra skolen.
- 13 Fuglene fløy tvers over vannet.
7. Hunden hoppet høyt opp i lufta.
8. Det kom så mye regn at det ble en elv i gaten.
9. Alle elevene i klassen fikk hver sin iskrem.

Delprøve 3. Gåter

A Jeg vokser på bakken. Jeg har grønne blader. Jeg er en...

- 1 Jeg liker å være ute om natten. Jeg kan fange mus. Jeg er en...
- 2 Alle som bruker meg, må være forsiktige. Jeg brukes til å skjære ting med. Jeg er en...
- 3 Du kan bruke meg når det regner. Da blir du ikke så våt. Jeg er en...
- 4 Fargen min er gul eller grønn. Du kan spise meg, men ikke skallet mitt. Jeg er en ...
- 5 Barn kan sitte på meg. Hvis noen dytter meg, kan jeg svinge fram og tilbake. Jeg er en..
- 6 Jeg viser filmer og nyheter. Du kan slå meg av eller på. Jeg er en...
- 7 Når folk skal ut og reise, kan de bruke meg. Jeg kjører på veien. Jeg er en..
- 8 Du kan lese i meg. Jeg blir kastet når alle er ferdig med meg. Jeg er en...
- 9 Når det er natt, kan du ofte se meg. Jeg lyser og kan bli stor og rund eller smal og tynn. Jeg er ...

Delprøve 4. Instruksjonsoppgave. Fargelegging

Maria spiser kake. Kjolen hennes er blå, og hatten hennes rød.

Alex drikker grønn brus og har gul hatt. Buksa hans er blå. Salma har på seg en buksedrakt med den samme fargen som brusen til Alex. Kronen på hodet hennes er rød, akkurat som skoene hennes.

En ballong ser ut som et hjerte og er gul. En annen ballong ser ut som en måne og er blå. Den runde ballongen har grønn farge.

Registreringsskjema for 2. klasse, en elev polsk

Navn: Klasse: Skole

Delprøver	antall oppgaver	grense	elevenes skåre
Bokstavdiktat	20	16	
feiltyper:			
Skrive første bokstav	12	7	
feiltyper:			
Koble store og små bokstaver	16	10	
feil/forvekslinger			
Skrive siste bokstav	12	7	
feil/forvekslinger:			
Ordlesing, ord til bilde	20	12	
forvekslinger			
Ordlesing, bilde til ord	22	11	
forvekslinger:			
Vurdering av arbeidet med prøven:	blid	nøytral	sur

Registreringsskjema for 3. klasse en elev, polsk

Navn: Klasse: Skole

Delprøver	antall oppgaver	bekymringsgrense	elevenes skåre
Ordkjeder	24	10	
Setninger	16	14	
Gåter	9	5	
Fargelegging	9	7	

Registreringsskjema for en elevgruppe, 2 klasse.

Elevens navn/nr	Bokstav diktat	Skrive første bokstav	Koble bok-staver	Skrive siste bokstav	Ord til bilde	Bilde til ord	Elevens vurdering

Registreringsskjema for en elevgruppe, 3 klasse.

Elevens navn/nr	Ordkjeder	Setnings-lesing	Gåter	Farge-legging	Elevens vurdering

Veiledende grenser for språkene i kartleggingsprøvene

Som nevnt er grensene bare veiledende, og de må ikke brukes mekanisk. Læreren bør i tillegg til kartleggingsprøvene også bruke skjønn i forhold til hva som er rimelig å forvente av en med elevens bakgrunn og undervisningserfaringer. Resultatene på kartleggingsprøvene bør også settes i sammenheng med andre eksempler på og erfaringer med elevens lesing og skriving på morsmålet. Etter hvert bør denne tilnærmingen gjelde elevens ferdigheter på majoritetsspråket og resultatene på begge språk vurderes opp mot hverandre.

De veiledende grensene er beholdt for å sikre at ikke ferdighetene til flerspråklige elever som har vært en stund i innvandringslandet, blir overvurdert. Det er verd å merke seg at selv for elever som tilhører språkgrupper som er kommet relativt nylig, men har fått leseopplæring i innvandringslandet, skårer ikke elevene gjennomsnittlig like høyt som de majoritetsspråklige elevene gjør på tilsvarende prøver på sitt morsmål. Det er trolig fordi de flerspråklige elevene får færre timer med leseopplæring og mindre stimulering på morsmålet enn majoritets elevene. Samtidig må en være klar over at om elevene nettopp har innvandret, og har fått leseopplæring på morsmålet sitt i hjemlandet, er det rimeligere å tenke seg høyere bekymringsgrenser på morsmålsprøvene. De bør da settes omtrent som grensene for tilsvarende prøver for majoritets elevene.

Når det gjelder de veiledende grensene som er satt for disse prøvene, har utgangspunktet vært å forsøke å lage prøver tilsvarende dem som finnes for majoritetsspråket norsk. Lesesenteret i Stavanger har laget slike prøver, og de ansvarlige der satte i sin tid en grense på 20% for å kunne gå videre og fange opp elever som kanskje har problemer med lesning og skriving.¹ De norske prøvene har imidlertid representative utvalg der en kan stole på at elever som skårer under grensene, virkelig tilhører de 20% som skårer lavest. Prøvene på morsmål er ikke prøvd ut på representative utvalg. Utvalgene er mindre, og de er ikke trukket tilfeldig. Små utvalg gir ofte større spredning, i tillegg til at morsmålsferdigheter også ser ut til å variere mer blant flerspråklige elever enn enspråklige i innvandringslandet. De 5 første språkene, albansk, somali, tyrkisk, urdu og vietnamesisk, har imidlertid relativt store utvalg, og resultatene hadde tilnærmet en normalfordeling, så her er det satt veiledende grenser ut fra fordelingene av resultater. For senere språk med stor spredning og store standardavvik, er standardavviket justert ut fra øvrige standardavvik, og for språk med tilsvarende skrift. Spredningen i resultater for språk som arabisk, persisk og sorani har vært stor, så her er standardavviket for urdu brukt som justering.

Flere forhold kan forklare variasjonen i elevresultater. For det første er det hvor lenge elevene har vært i innvandringslandet. Elever som har vært med på utprøving i første omgang var i stor grad født her, mens elever som har vært med på utprøving eller pilotering senere, ikke i samme grad var født her. For det andre spiller antallet timer elevene får til leseopplæring på morsmålet inn. For eksempel har gruppene med tamil og tyrkisk i dette utvalget fått relativt mange timer med leseopplæring. De førstnevnte har fått privatundervisning i tillegg til den offentlige. For det tredje spiller det en rolle hvor stabile elevenes språkmiljø er. I noen byer er det flere som bruker det samme språket og gir en større anledning til å bruke språket, enn i andre byer. For det fjerde spiller lærerkompetansen inn og, for det femte, elev- og foreldre-bakgrunnen. Elevene kan ha fått god stimulering på førstespråket og ha startet en skolegang i hjemlandet, for eksempel dem med polsk som morsmål. Når det gjelder foreldrene, spiller det en rolle om familien har kommet som flyktninger eller som arbeidsmigranter. Er de flyktninger, kan elevene ha vært uten skolegang og med traumatiske opplevelser bak seg. Dette kan gjelde for elever med somali, kurdisk og arabisk som skriftspråk. Elevene kan også ha et morsmål som bare har vært brukt muntlig, eller skriftspråket kan være relativt nytt og ikke standardisert, slik som kurdisk. Alt dette slår sannsynligvis ut på resultatene for språkgruppene. Andre forhold gjelder som tidligere nevnt, hvordan skrivesystemene og språkene er bygget opp. Et lydrett rettskrivningssystem gjør det lettere både å lese og å skrive korrekt tidlig, mens det motsatte forsinker utviklingen noe. Dette siste ser ut til å slå ut for thai, vietnamesisk og språkene med arabisk skrift.

¹ Det statistiske utgangspunktet er at om en har en normalfordeling av resultater, vil ca 68% av resultatene ligge innenfor et standardavviks avstand fra gjennomsnittet. Det innebærer at 15% av resultatene ligger utenfor på hver side av gjennomsnittet. For prøvene på morsmål kan en ikke i samme grad være trygg for at en har funnet de elevene som utgjør 15% av dem som skårer lavest.

Bekymringsgrenser, angitt som antall riktig svar for språkgruppene på delprøvene for andre trinn

Språk/Delprøver	Bokstavdikat maksimum 20 rette	Skriv første bokstav maksimum 12 rette	Koble tegn maksimum 16 rette	Skriv siste bokstav maksimum 12 rette	Ord til bilde maksimum ca 20 rette	Bilde til ord maksimum ca 20 rette
albansk	13	6	8	5	5	4
arabisk	13	5	7	2	1	3
badini/kurmanci	13	7	10	5	8	8
persisk	13	5	7	3	6	3
polsk	16	7	10	6	12	11
russisk	16	7	12	4	10	3
somali	13	5	7	4	4	3
sorani	13	5	7	2	3	3
spansk	14	6	7	6	8	9
tamil	16	7	9	5	10	8
thai	15	5	9	1	2	2
tyrkisk	13	7	10	5	8	8
urdu	13	5	7	2	2	2
vietnamesisk	15	6	10	3	3	3

Språk med latinsk skrift	Bokstavdik	Skriv f b	Koble tegn	Skriv s b	Ord til b	Bilde til o
albansk	13	6	8	5	5	4
badini/kurmanci	13	7	10	5	8	8
polsk	16	7	10	6	12	11
somali	13	5	7	4	4	3
spansk	14	6	7	6	8	9
tyrkisk	13	7	10	5	8	8
vietnamesisk	15	6	10	3	3	3

Språk med kyrillisk skrift	Bokstavdik	Skriv f b	Koble tegn	Skriv s b	Ord til b	Bilde til o
russisk	16	7	12	4	10	3

Språk med arabisk skrift	Bokstavdik	Skriv f b	Koble tegn	Skriv s b	Ord til b	Bilde til o
arabisk	13	5	7	2	1	3
persisk	13	5	7	3	6	3
sorani	13	5	7	2	3	3
urdu	13	5	7	2	2	2

Språk med abugidaer	Bokstavdik	Skriv f b	Koble tegn	Skriv s b	Ord til b	Bilde til o
tamil	16	7	9	5	10	8
thai	15	5	9	1	2	2

Bekymringsgrenser, angitt som antall riktig svar for språkgruppene på delprøvene for tredje trinn

Språk/delprøver	Ordkjeder maksimum 16 eller 24 rette	Setninger maksimum 16 rette	Gåter maksimum 9 rette	Instruksjonsoppgave maksimum 9 rette
albansk		9	1	2
arabisk		5	1	1
badini/kurmanci		5	1	2
persisk		6	3	3
polsk	10	12	5	6
russisk	10	12	4	4
somali		6	1	1
sorani		5	1	1
spansk		9	3	3
tamil	7	7	3	3
thai		7	3	3
tyrkisk		11	4	4
urdu		5	1	1
vietnamesisk		8	2	2

Språk med latinsk skrift	ordkjeder	setninger	gåter	Instruksjon
albansk		9	1	2
badini/kurmanci		5	1	2
polsk	10	12	5	6
somali		6	1	1
spansk		9	3	3
tyrkisk		11	4	4
vietnamesisk		8	2	2

Språk med kyrillisk skrift	ordkjeder	setninger	gåter	Instruksjon
russisk	10	12	4	4

Språk med arabisk skrift	ordkjeder	setninger	gåter	Instruksjon
arabisk		5	1	1
persisk		6	3	3
sorani		5	1	1
urdu		5	1	1

Språk skrevet med abugidaer	ordkjeder	setninger	gåter	Instruksjon
tamil	7	7	3	3
thai		7	3	3

En kan også slå sammen resultatene for de forskjellige språkgruppene med felles skriftsystem. Da får en grenseområder som inkluderer de høyeste og de laveste grenseverdiene innen hver gruppe. Det kan kalles for flytende grenser, for å markere at grensene ikke er absolutte. Dette er gjort under her.

Flytende bekymringsgrenser for prøven for andre trinn

Delprøver	Bokstavdiktat	Skriv første bokstav	Koble tegn	Skriv siste bokstav	Ord til bilde	Bilde til ord
for alle elever	13-16	5-7	7-12	1-6	1-12	2-11
for elever med språk med latinsk skrift	13-16	5-7	7-10	3-6	3-12	3-11
for e. med språk med kyrillisk skrift	16	7	12	4	10	3
for e. med språk med arabisk skrift	13	5	7	2-3	1-6	2-3
for elever med språk med abugidaer	15-16	5-7	9	5-1	2-10	2-8

Flytende bekymringsgrenser for prøven for tredje trinn

Språk	ordkjeder	setninger	gåter	instruksjon
for alle elever		5-12	1-5	1-6
for elever med språk med latinsk skrift		5-12	1-5	1-6
for e. med språk med kyrillisk skrift	10	12	4	4
for e. med språk med arabisk skrift		5-6	1-3	1-3
for elever med språk med abugidaer		7	3	3

Litteratur

- Kartlegging av leseferdighet 2.klasse. Læringssenteret 2001.
- Kartlegging av leseferdighet 3.klasse. Læringssenteret 1997.
- Kartlegging av leseferdighet. Lærerveiledning for 2.klasse. Lærerveiledning for 3.klasse. Idéhefte for 2. og 3. klasse. Læringssenteret 2001.
- Bøyesen, L. 2001: Tosprogede elever og dysleksi. Nyt om ordblindhed nr. 29 december 2001. Artikkel på <http://www.dvo.dk/> under lenken: Hva laver vi og så: Nyhedsbrev.
- Bøyesen, L. 2002: Kartleggingsprøver på forskjellige minoritetsspråk i Norge. Artikkel på Skolenettet under Språklige minoriteter (www.skolenettet.no/sprakmin/) og så linken Artikler. Revidert artikkel ble lagt ut: februar 2005
- Bøyesen, L. 2003: Lesing på to språk. En undersøkelse av tyrkisk-norske grunnskoleelevers lesing det siste året av mellomtrinnet. HiO rapport 2003 nr 24, kan bestilles via HiOs nettbokhandel.
- Bøyesen, L. 2004. Begynneropplæring i lesing og skriving for minoritets elever. Noa-nett, Cappelen; <http://noa.cappelen.no/>
- Bøyesen, L. 2005: Lese- og skriveopplæring når norsk er andrespråk. I: Leik og Læring. Grunnleggjande lese- og skriveopplæring på 1. trinn. Lesesenteret. Universitetet i Stavanger.
- Bøyesen, L. 2006: Kartlegging og utredning - sikring eller marginalisering? I: Brock-Utne, B og Bøyesen, L (red.): Å greie seg i utdanningssystemet i nord og i sør. Innføring i flerkulturell og komparativ pedagogikk samt området utdanning – utvikling. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bøyesen, L. 2008a: Flerspråklighet og lese- og skrivevansker. I: Bjar, L. (red.): Det er språket som bestemmer! Læring og språkutvikling i grunnskolen. Landslaget for norskundervisning: Fagbokforlaget.
- Bøyesen, L. 2008b. Lesing og leseproblemer innen forskjellige ortografier. Kartlegging og vurdering av flerspråklige elever. I: NOA Norsk som andrespråk nr 1. Oslo: NOVUS.
- Bøyesen, L. 2009: *Mangfold i språk og tekst*. Lesesenteret. kan bestilles fra Lesesenteret og ligger på nettet: http://lesesenteret.uis.no/kurs_og_boeker/boeker_og_hefter/article16947-588.html
- Ehri, L. 1998: Research on reading to read and spell: A personal-historical perspective. Scientific studies of reading, 2 (2), 97-114.
- Elbro, C. 1990: Differences in Dyslexia. Copenhagen: Munksgaard.
- Geva, E. og Siegel, L. S. 2000: Orthographic and cognitive factors in the concurrent development of basic reading skills in two languages. I: Reading and Writing. An interdisciplinary journal. Vol. 12. Dordrecht: Kluwer. s. 1-30.
- Hauge, AM: 2004: Den felleskulturelle skolen. Om arbeid i språklig og kulturelt mangfold. Universitetsforlaget.
- Husby, O. 1991: Vietnamesisk grammatikk. En innføring i vietnamesisk grammatikk sett med norske øyne. Trondheim: Friundervisningen forlag.
- Husby, O. og Silva, E. 1992: Tamilsk grammatikk. Trondheim: Friundervisningen forlag.
- Høien, T. 1999: Theories of Deficits in Dyslexia. I: Lundberg, I., Tønnesen, F. E. og Austad, I. (red): Dyslexia: Advances in Theory and Practice. Neuropsychology and Cognition. Vol. 16. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Høien, T. og Lundberg, I. (red) 2000: Dyslexia: From Theory to Intervention. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Liberman, A. M. 1997: How Theories of Speech Affect Research in Reading and Writing. I: Blachman, B. A. (red): Foundations of Reading Acquisition and Dyslexia. Implications for Early Intervention. N. J: Lawrence Erlbaum Ass.
- LS og SLF 2002: Veiledning for prøvene "Kartlegging av leseferdighet" brukt overfor elever med norsk som andrespråk 2. 3. 5. og 7. trinn: <http://ressursbanken.ls.no/kartlegging/>
- Oftedal, M. P. 2000: Diagnostisering av ordavkodingsvansker: En prosessanalytisk tilnærmingssmåte. Avhandling fremlagt for dr. philos-graden ved Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen.

- Snowling, M. og Nation, K. 1997: Language, Phonology and Learning to Read. I: Snowling, M. og Hulme, C. (red): Dyslexia: Biology, Cognition and Intervention. London: Whurr.
- Szczerbiński, Martin (2003): Dyslexia in Polish. I: Goulandris Nata (red) & Snowling, Margaret (konsulent i dysleksi): Dyslexia in different languages. Cross linguistic comparisons. London: Whurr.

Noen korte momenter om polske bokstaver, ortografi og språklyder

I denne veiledningen er ikke polske ord og bokstaver transkribert. Men her er noen momenter som gjelder uttale og skrift, sammenlignet med norsk. Her er lagt vekt på bokstaver som står for andre språklyder enn de gjør på norsk, eventuelt språklyder som ikke finnes på norsk. Fremstillingen er i store trekk hentet fra Soleng og Soleng (2006: 4)¹⁵ og Wikipedia¹⁶. I Wikipedia står det langt mer utførlig om assimilasjoner og regler for uttale enn her, om en da ikke vil gå til mer akademiske framstillinger. Språklydene som de polske bokstavene i første rekke er knyttet til, er skrevet med lydskrifttegn som brukes i IPA (International Phonetic Alphabet) som er det internasjonale fonetiske alfabetet. En kan også finne nettsteder med forklaringer og lydfiler på nettet, som denne, knyttet til en type forening for innvandrete forfedre i USA, for eksempel:

<http://freepages.genealogy.rootsweb.ancestry.com/~atpc/learn/tools/pl-alphabet.html>.

ą Ą står for en nasal, uttales omtrent som on i fransk garçon /ɔ̃/

Ę ę knyttet til en nasal, som på fransk in i gratin /ɛ̃/

ó Ó og u U overveiende som norsk o-lyd, lydskrift: /u/

c C som ts (med unntak) /ts/

ć Ć evt ci Ci omtrent som norsk tsj-lyd, /tʃ/

ch CH som tysk ch /ç/

cz CZ som tysk tsch, som t og en ustemt retrofleks hvislelyd (frikativ), litt mørkere og med tungen(spissen og ryggen) litt mer bakre, enn /tʃ/, altså /tʃ/

ń Ń knyttet til en såkalt emuljert språklyd, omtrent som i trøndersk n: /ɲ/

ł Ł som engelsk w i one eller wagon, /w/

o O som norsk å /ɔ/

w W som enkelt-v /v/

ś Ś og si Si som norsk sj /ʃ/:

sz SZ omtrent som tysk sch i ordet flasche (en ustemt retrofleks frikativ), /ʃ/ litt mørkere enn /ʃ/

ż Ź og zi Zi som fransk j /ʒ/ i je (jeg)

ż Ź og rz, en stemt retrofleks frikativ, /ʒ/, litt mørkere og med tungen (spissen og ryggen) litt lenger bak enn for fonemet knyttet til bokstaven over.

szcz SZCZ som sz pluss cz: /ʃtʃ/

dz DZ som d+z

dź, dzi DŹ, DZI som engelsk g i gentle /dʒ/

dż og drz som en noe mer bakre /dʒ/,

ść ŚĆ som ś + ć: /ʃtʃ/

¹⁵ Soleng Zanetta Wawrzyniak og Harald H. Soleng, Polsk- norsk/norsk polsk. Oslo: Ad finitum

¹⁶ <http://no.wikipedia.org/wiki/Polsk#Alfabet>

